

**ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัย
อยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้
อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา**

**Socio – Economic Factors Affecting Non-Wood Forest Product Utilization of the
People Residing around Khok Bueng Prue Community Forest, Sra Chorakae
Sub-District, Dan Khun Thot District, Nakhon Ratchasima Province**

คำนำ

ในอดีตของป่ามีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์มาช้านานแล้ว ซึ่งป่าเปรียบเสมือนแหล่งผลิตปัจจัยสี่ อันได้แก่ เสื้อผ้า อาหาร ยา และที่อยู่อาศัย รวมทั้งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร ให้ความชุ่มชื้น ช่วยป้องกันการเกิดอุทกภัย และยังเป็นตัวควบคุมให้เกิดดุลยภาพทางระบบนิเวศ โดยปกติราษฎรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าชุมชน หรือบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ป่ามีความจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้เพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันมาโดยตลอด ผลผลิตจากป่าที่ใช้เป็นอาหารมีหลากหลายชนิด เช่น พืชผักป่า หน่อไม้ เห็ด ของป่าอื่นๆ รวมไปถึงแมลงกินได้ เช่น ไข่มดแดง และผึ้งเป็นต้น สมุนไพรนำมาใช้เป็นยารักษาโรค และในส่วนของไม้ไผ่ นอกจากนำหน่อไม้มารับประทานแล้ว ลำไผ่ยังใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัยได้แก่ ทำฝา ทำพื้นและเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ของป่าประเภทต่างๆ ดังกล่าวนอกจากจะใช้อุปโภค บริโภค ในครัวเรือนแล้วถ้ามีมากเกินพอก็สามารถนำออกจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาด และมีราคาแพง ได้แก่ หนอนไม้ไผ่ หน่อไม้ เห็ด หน่อหวาย และไข่มดแดง เป็นต้น

เนื่องจากรูปแบบการใช้ประโยชน์จากของป่าที่เป็นอยู่ ยังไม่เป็นที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ คือการเก็บหาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่คำนึงถึงกำลังผลิตของป่า ทำให้อัตราการใช้ประโยชน์สูงกว่าอัตราการผลิต ซึ่งเป็นผลทำให้ป่าไม่มีสภาพที่ทรุดโทรมลงตามลำดับ

ป่าชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เป็นป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ที่มีความสมบูรณ์แห่งหนึ่ง เป็นป่าชุมชนที่ชาวบ้าน ช่วยกันดูแล บำรุงรักษา

และร่วมมือกันต่อต้านพวกนายทุนที่ตัดไม้ทำลายป่า ป่าชุมชนแห่งนี้มีความสำคัญซึ่ง เปรียบเสมือน แหล่งอาหารสำคัญที่ให้ราษฎรในหมู่บ้าน ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่า และชาวบ้านรอบนอก ในอำเภอ ด่านขุนทด และอำเภอใกล้เคียง ได้ใช้ประโยชน์เพื่อนำไปบริโภค หรือจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน

ในปัจจุบันป่าชุมชน โศกบึงปรือเริ่มมีการรองรับการใช้ประโยชน์จากราษฎรที่อยู่บริเวณ ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชนสูง ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรมและเก็บหาของป่ามา อุปโภคและบริโภค ดังนั้นการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ของป่าโดยราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง พื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจะนะ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมาจึงนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะได้นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนในการรักษาของป่า ชนิดต่างๆในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ให้กลับคืนสู่สภาพที่สมบูรณ์ดังเดิมรวมทั้งรูปแบบการใช้ ประโยชน์ของราษฎรในป่าชุมชนเป้าหมายให้เหมาะสมเพื่อให้เอื้อต่อความยั่งยืนของทรัพยากรป่า ไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรที่ อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจะนะ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาปริมาณและประเมินมูลค่าจากการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัย อยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจะนะ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจะนะ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการใช้ประโยชน์จากของป่าโดยมุ่งศึกษาเฉพาะราษฎรที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างๆที่อยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโลกบึงปรือ ในท้องที่ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลุงหมู่ที่ 1 จำนวน 181 ครัวเรือน บ้านโนนโบสถ์ หมู่ที่ 7 จำนวน 84 ครัวเรือน และบ้านไทรทอง หมู่ที่ 12 จำนวน 93 ครัวเรือน

นิยามศัพท์

การใช้ประโยชน์ หมายถึง ลักษณะการนำของป่ามาบริโภคหรือจำหน่ายโดยตรงของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโลกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ หวาย ไม้ ชันและยาง สมุนไพรและเครื่องเทศ พืชอาหาร แมลงอุตสาหกรรม และแมลงกินได้ ไม้หอม เปลือกไม้ แทนนินและสีธรรมชาติมาใช้ เพื่อการบริโภค อุปโภคและสร้างรายได้ ให้กับครัวเรือน

ของป่า หมายถึง ผลผลิตที่ได้จากป่าทุกชนิด ที่มีไม้ (non-wood forest product)

ราษฎร หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนรายรอบพื้นที่ป่าชุมชนโลกบึงปรือ และมีการเก็บหาของป่าจากป่าชุมชน มีอยู่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลุงหมู่ที่ 1 บ้านโนนโบสถ์ หมู่ที่ 7 และบ้านไทรทอง หมู่ที่ 12

ป่าชุมชน หมายถึง ป่าชุมชนโลกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ราษฎรในพื้นที่ ได้ร่วมกันดูแลป้องกันรักษาไว้ และปลูกขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง การศึกษาในชั้นสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือนหรือบุคคลในครัวเรือนเดียวกันที่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับครัวเรือนได้

จำนวนแรงงานในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่เป็นแรงงานในการประกอบอาชีพในครัวเรือน ซึ่งมีอายุระหว่าง 15-60 ปี

อาชีพหลักของครัวเรือน หมายถึง งานหรือการประกอบกิจการที่ทำเป็นประจำของสมาชิกในครัวเรือนทุกคนซึ่งก่อให้เกิดผลตอบแทนในรูปของรายได้แก่ครัวเรือน

อาชีพรองของครัวเรือน หมายถึง งานหรือการประกอบกิจการนอกเหนือจากงานประจำหรืออาชีพหลักที่ให้ผลตอบแทนในรูปของรายได้แก่ครัวเรือน

รายได้ของครัวเรือน หมายถึง ผลตอบแทนเป็นตัวแทนทั้งหมดที่ได้จากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองของสมาชิกในครัวเรือน โดยยังไม่มีหักค่าใช้จ่าย

รายได้จากการเก็บหาของป่า หมายถึง ผลตอบแทนเป็นตัวแทนและไม่เป็นตัวแทนที่ได้จากการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ (บริโภค อุปโภค และเพื่อจำหน่าย) โดยสมาชิกในครัวเรือน

ระยะทางในการเดินทางไปเก็บหาของป่า หมายถึง ความใกล้-ไกลของเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางจากที่พักถึงแหล่งเก็บหาของป่า มีหน่วยเป็นกิโลเมตร

ขนาดที่ดินถือครอง หมายถึง จำนวนที่ดินที่ใช้เป็นที่ทำกิน รวมถึงการใช้ประโยชน์อื่นๆ ที่อยู่ในความครอบครองของสมาชิกในครัวเรือน ทั้งที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์

การตรวจเอกสาร

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิจัยค้นคว้า ตรวจเอกสาร ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับ การศึกษา รวมถึงค้นคว้าผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังมีหัวข้อต่อไปนี้

1. การพึ่งพิงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้
2. ความหมายและการใช้ประโยชน์จากของป่า
3. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน
4. ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชน โศกบึงปรือ
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพึ่งพิงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

การพัฒนาแนวความคิดของคนกับป่าอยู่บนพื้นฐานแนวความคิด 4 ด้าน คือแนวความคิด ทางด้านนิเวศวิทยา แนวความคิดทางด้านการพัฒนาชนบท แนวความคิดทางด้านการกระจาย อำนาจ และแนวความคิดทางด้านการใช้ประโยชน์ ซึ่งแนวความคิดทั้ง 4 ด้านนี้ จะมีประโยชน์อย่าง มากในการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ประโยชน์ที่ดิน การพึ่งพิงกันของคนกับป่า การ ร่วมกันดูแลรักษาป่าโดยราษฎรตลอดจนการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ อีกมากมาย เพื่อควบคุมความ สมดุลและยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ซึ่งรายละเอียดของแต่ละด้านมีดังนี้ (โกมล, 2535)

1. แนวความคิดทางด้านนิเวศวิทยา ซึ่งได้ยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ (ecosystem) ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิต คือ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิตซึ่ง ประกอบเป็นระบบนิเวศ มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงและอาศัยอยู่ในระบบนิเวศ จึงนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบนิเวศ อย่างไรก็ดี โดยที่พฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากระบบสังคม ของมนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสมดุลของระบบนิเวศ การจัดการที่มุ่งหวัง

ให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ จึงมุ่งถึงการที่จะให้มนุษย์สามารถอาศัยและพึ่งพิงกับระบบนิเวศ โดยไม่มีการทำลาย

2. แนวความคิดทางด้านการพัฒนาชนบท ซึ่งมองเห็นว่ากิจกรรมทางด้านป่าไม้ เป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในชนบทให้สามารถยืนอยู่ได้ เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ราษฎรได้พึ่งพิงในลักษณะต่างๆ เช่น แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ไม้ใช้สอย เป็นศูนย์รวมจิตใจอันเกิดจากความเชื่อประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ราษฎรที่อาศัยอยู่ในชนบทได้มีการดำรงชีวิตและมีวิธีการรักษาป่าของตนแตกต่างกันออกไปตามประโยชน์ที่ได้รับจากป่า นับว่าเป็นความรู้และประสบการณ์พื้นบ้านที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาชนบทสมควรที่จะถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ ในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนชนบทอยู่รอดและพัฒนาตนเองได้

3. แนวความคิดทางด้านการกระจายอำนาจ เป็นแนวความคิดในการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งแต่เดิมดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ ทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างราษฎรกับหน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

4. แนวความคิดทางด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้นับว่าเป็นทรัพยากรที่ออกงายได้ สามารถที่จะได้รับการจัดให้มีผลประโยชน์ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งเอื้ออำนวยผลต่อมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น ป่าใช้สอย แหล่งจับน้ำ การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นศูนย์รักษาและควบคุมธรรมชาติระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ภายใต้การจัดการที่เหมาะสมสามารถให้ประโยชน์หลายๆอย่าง ในลักษณะอเนกประสงค์ต่อชุมชน

นิวัตติ (2542) กล่าวว่า “ป่าไม้” คือสังคมของต้นไม้และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และปกคลุมเนื้อที่กว้างใหญ่ มีการใช้ประโยชน์จากอากาศ น้ำ และวัตถุธาตุต่างๆ ในดิน เพื่อการเจริญเติบโตจนถึงอายุขัย และมีการสืบพันธุ์ของตนเอง ทั้งให้ผลผลิตและบริการที่จำเป็นอันจะขาดเสียมิได้แก่มนุษย์ จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ตั้งแต่อดีตได้พึ่งพิงป่ามาโดยตลอด จากการที่ประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี จึงทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม มีการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง กลายเป็นปัญหาสำคัญซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของ

ประชาชนโดยรวม ทั้งในด้านของคุณภาพชีวิตและการป้องกันภัยธรรมชาติ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ปัญหาการพังทลายของดิน ปัญหาอุทกภัยรุนแรง และปัญหาภัยแล้ง ส่วนหนึ่งมีผลมาจากป่าไม้ถูกทำลายที่มีผลมาจากการฟืนฟางป่า ส่วนปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคมที่ส่งผลตามมา คือ การขาดแคลนไม้ใช้สอย ขาดแหล่งอาหารตามธรรมชาติ จนเกิดเป็นปัญหาสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยรวม

นอกจากนี้ผลผลิตจากป่ายังมีคุณค่าในการดำรงชีวิตประจำวันของราษฎรตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นต้นมา มีความหมายตามลักษณะการฟืนฟาง ดังต่อไปนี้ (วนิดา, 2539)

1. เครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภายในครัวเรือนของราษฎรในชนบทจะมีภาชนะเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งราษฎรได้ทำขึ้นเองทั้งในช่วงที่ว่างและช่วงที่ทำการเกษตรในแต่ละฤดูกาล
2. น้ำมันยาง ได้จากการเจาะต้นไม้ที่สำคัญ คือ ยางนาหรือยางขาว (*Dipterocarpus alatus*) ใช้ในการทำหัตถกรรม สีน้ำมันชักเงา หมึกพิมพ์ รักษาเนื้อไม้ และไม้ใผ่ใช้ทำไม้จุดไฟ และใช้ยาเรือ นอกจากนี้ยังมีน้ำมันเหียง พลวง กราด เป็นต้น
3. สีย้อม ราษฎรส่วนใหญ่ จะใช้ประโยชน์จากพรรณพืชที่เก็บหาได้จากป่าธรรมชาติในรูปของสีย้อม โดยได้จากเปลือกของต้นก่อ (*Quercus* spp. และ *Castanopsis* spp.) และเปลือกของต้นขยั้น (*Bauhinia strychnifolia*) ทำน้ำฝาดสำหรับฟอกหนังและสีย้อม นอกจากนี้ ยังได้จากผลของมะเกลือ และดอกคำแสด ซึ่งใช้ในการย้อมผ้าและกระดาษ
4. พืชอาหารสัตว์ ราษฎรในชนบทมักเลี้ยงวัวควาย ไว้ใช้งานในไร่นา และเป็นอาหารแหล่งพืชอาหารสัตว์ที่สำคัญ คือป่าที่อยู่ใกล้ๆหมู่บ้าน หรือทุ่งหญ้าสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน สนามหญ้าบริเวณ โรงเรียน ริมอ่างเก็บน้ำ บริเวณสนามหญ้าของวัด ฯลฯ ราษฎรในชนบทของไทยเลี้ยงสัตว์อยู่ได้ในทุกวันนี้ เพราะมีพืชอาหารสัตว์ในบริเวณใกล้เคียงกับที่อยู่ของราษฎร

ด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาให้เข้าใจเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้พฤติกรรมของมนุษย์นั้นไม่บังเกิดผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ สภาพปัญหาทางด้านป่าไม้ของประเทศไทยในอดีตและปัจจุบันเป็นปัญหาด้านการบุกรุกทำลายป่า การล่าสัตว์ป่า การตัดไม้ การเก็บหาของป่า ตลอดจนปัญหาไฟป่า การ

รักษาป่าไว้จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งต่อสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น และต่อความเป็นอยู่ชุมชนซึ่งต้องพึ่งพิงอาศัยป่าเป็นแหล่งน้ำหล่อเลี้ยงกิจกรรมต่างๆ การศึกษาข้อมูลและจัดการชุมชนได้อย่างถูกต้อง ย่อมเป็นการบรรเทาปัญหาป่าไม้ และสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตของราษฎรในชุมชนได้ อันส่งผลให้สามารถลดกิจกรรมการทำลายป่าในพื้นที่ลงไปด้วย (เกษม, 2544)

ความหมายและการใช้ประโยชน์จากของป่า

ความหมาย

วิสูตร (2535) กล่าวถึงความหมายของของป่าตามความหมายพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 หมายความว่า บรรดาของที่เกิดหรือมีขึ้นในป่าตามธรรมชาติ คือ

1. ไม้ รวมทั้งส่วนต่างๆของไม้ ถ่านไม้ น้ำมันไม้ ยางไม้ ตลอดจนสิ่งอื่นที่เกิดจากไม้
2. พืชต่างๆตลอดจนสิ่งอื่นที่เกิดจากพืชนั้น
3. รังนก ครั่ง รวงผึ้ง น้ำผึ้ง และมูลค้างคาว
4. หินที่ไม่ใช่แร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ แต่หมายความรวมถึงถ่านไม้ที่บุคคลทำขึ้นด้วย

พยงค์ (2543) กล่าวถึงความหมายของของป่าตามความหมายของพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 หมายความว่า สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น หรือมีอยู่ในป่า เป็นต้นว่า

1. ไม้พื้น ถ่าน เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เมล็ด ผลไม้ หน่อไม้ ชันไม้ และยางไม้
2. หญ้า อ้อ พง แยม ปรีอ คาก กระจูด กล้วยไม้ กูด เห็ด และพืชอื่น
3. ซากสัตว์ ไข่ หนังสุนัข นอ งา กราม กระดูก ขน รังนก ครั่ง รวงผึ้ง น้ำผึ้ง และมูลค้างคาว
4. ดิน หิน กรวด ทรายแร่ และน้ำมัน

วนิดา (2544) ได้ให้ความหมายของป่าว่า หมายถึง ผลผลิตที่ได้จากป่าทุกชนิด ยกเว้น ไม้ (ไม้ ในที่นี้ หมายถึง ผลิตภัณฑ์เนื้อไม้ที่ได้จากต้นไม้โดยตรง เช่น ไม้ซุง ไม้แปรรูป ผลิตภัณฑ์ไม้ต่าง ๆ เท่านั้น คำว่าไม้ อาจเกิดความสับสนกับคำจำกัดความของ ของป่า ตามกฎหมายป่าไม้) ในอดีตถือว่าของป่า เป็นผลผลิตรองและไม้เป็นผลผลิตหลัก

คำว่าของป่านั้น ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Non Timber Forest Products (NTFPs) ซึ่งเป็นผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้ เป็นคำใหม่ที่นิยมใช้กันในขณะนี้ แต่เดิมนั้นใช้คำว่า ผลิตภัณฑ์รอง (Minor Forest Product-MFP) หรืออีกคำหนึ่งที่ใช้เรียกกันคือ Non-Wood Forest Products (NWFP)

วุฒิพลและคณะ (2539) กล่าวว่า การดำรงชีวิตของชาวชนบท ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แนวกันชน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี จะต้องพึ่งพิงป่าเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปตัดไม้สำหรับสร้างที่อยู่อาศัย หาฟืน เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในการประกอบกิจกรรมประจำวันในครัวเรือน หรือเข้าไปเก็บหาของป่า เช่น เห็ด พืชผักป่า ผลไม้ป่าเพื่อการยังชีพ ถ้าหากมีเหลือเฟือก็สามารถนำมาจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครัวเรือน ผลผลิตจากป่าในรูปของป่า ที่เก็บหามาได้ จำแนกได้เป็น ของป่าที่เก็บหามาเพื่อบริโภคและจำหน่าย ได้แก่ น้ำผึ้ง หน่อไม้ เห็ด และพืชผักป่า กับ ของป่า ที่เก็บหามาเพื่อบริโภคเพียงอย่างเดียว ได้แก่ ไม้ไผ่ สมุนไพร ผลไม้ป่า และแมลงกินได้

การจัดประเภทของของป่า

ตามพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484 ได้จัดของป่าออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ของป่าหวงห้าม คือ ของป่าที่หายาก มีอยู่จำนวนน้อย เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์ ได้แก่ กล้วยไม้ป่าทุกชนิด จันทน์แดง จันทน์ผา ชันทุกชนิด กฤษณา อบเชย น้ำมันยาง และไบลานเป็นต้น
2. ของป่าไม่หวงห้าม คือ ของป่าที่ไม่ได้มีรายชื่อกำหนดเป็นของป่าหวงห้ามข้างต้น ได้แก่ น้ำผึ้งธรรมชาติ รวงผึ้ง เขากวางอ่อน ครั่ง รังนกนางแอ่น และไม้ไผ่เป็นต้น

วนิดา (2539) ได้จำแนกของป่าออกเป็นหมวดหมู่ ตามลักษณะของของป่า โดยจำแนกของป่าเป็น 9 กลุ่มดังนี้

1. หวาย
2. ไม้
3. ชันและยาง
4. สมุนไพรและเครื่องเทศ
5. พืชอาหาร
6. แมลงอุตสาหกรรม และแมลงกินได้
7. ไม้หอม
8. เปลือกไม้
9. แทนนิน และสีธรรมชาติ

การใช้ประโยชน์จากของป่า

ประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อน จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพของของป่ามากมายหลายชนิด สังกมไทยได้ใช้ประโยชน์จากของป่าในการดำรงชีพ และมีการเก็บหาของป่าไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ (วนิดา, 2544) ได้รวบรวมการใช้ประโยชน์จากของป่าในประเทศไทย ดังนี้

1. หวาย

หวาย เป็นพืชเลื้อยที่มีหนามอยู่ในวงศ์ย่อย Calmoideae ของวงศ์ปาล์ม (กรมป่าไม้, 2539) มีลำต้นเลื้อยไปตามดินหรือเกาะไปตามต้นไม้อื่น ๆ ในโลกนี้มีหวายอยู่ประมาณ 600 ชนิด 14 สกุล ในประเทศไทยพบหวาย 55 ชนิด 6 สกุล ได้แก่ *Calamus*, *Korthalsia*, *Daemonorops*, *Plectcomia*, *Myrialepsis* และ *Plectocomiopsis* พบขึ้นสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 3,000 เมตร ในป่าธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากหวายได้แก่ ใช้ทำจักสานและงานฝีมือต่าง ๆ ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ ใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรค เช่น รุมตีสซึม หอบหืด ท้องร่วง แก้งูกัด และโรคดำไส้ และใช้รับประทาน หน่อ และยอด

2. ไม้

ในประเทศไทย มี ไม้ 55 ชนิด 13 สกุล ได้แก่ *Arundinaria*, *Bambusa*, *ephalostachyum*, *Dendrocalamus*, *Dinochloa*, *Gigantochloa*, *Melocalamus*, *Melocanna*, *Neohouzeaua*, *Pseudosasa*, *Schizostachyum*, *Teinostachyum* และ *Thyrsostachys* ชนิดของไม้ไผ่ที่ราษฎรนิยม นำมาใช้ประโยชน์จากป่า ได้แก่ ไม้ตง (*Dendrocalamus asper* Backer) ไม้รวก (*Thyrsostachys siamensis* Gamble) ไม้สีสุก (*Bambusa blumeana* Schult) ไม้ไร่ (*Gigantochloa albociliata* Kurz.) และไม้ป่าหรือไม้หนาม (*Bambusa arundinacea* Willd.) เป็นต้น การใช้ประโยชน์จากไม้ได้แก่ การใช้ลำต้นในการก่อสร้างบ้าน ทำพื้น ฝาผนัง บันได รั้ว ภาชนะเครื่องเล่น เครื่องดนตรี เฟอร์นิเจอร์ จักสาน ทำพื้น และเป็นวัตถุดิบในการทำเชื้อกระดาษ

3. ชันและยาง

ชันและยางที่พบในประเทศไทย มี 27 ชนิด ได้แก่ ชันตะเคียนทอง (*Hopea odorata* Roxb.) ชันกระบาก (*Anisoptera costata* Korth.) น้ำมันยางเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm.) น้ำมันยางกราด (*Dipterocarpus intricatus* Dyer.) และน้ำมันยางพลวง (*Dipterocarpus tuberculatus* Roxb.) เป็นต้น มณฑล (2535) ให้ความหมายชันและยางว่า ชัน (resin) เป็นสารเหลวที่ไหลซึมออกจากไม้ยืนต้น โดยธรรมชาติไม่ระเหย สามารถสกัดได้จากการเจาะเนื้อไม้ หรือกัดทำรอยแผลให้เปลือกขาดออก ชันมีประโยชน์ คือ ทำลैคเกอร์ น้ำมันทาชักเงา น้ำมันกาว และพลาสติกสังเคราะห์ สำหรับยาง (gums) เป็นสารที่เกิดจากกระบวนการลำเลียงอาหารไปสู่ส่วน

ต่างๆ ของไม้ยืนต้น มีลักษณะเป็นของเหลวที่ออกมาจากต้นไม้โดยธรรมชาติ หรือไหลออกมาเมื่อได้รับการกรีด หรือเจาะเนื้อไม้ เมื่อนำมาผ่านกระบวนการบางอย่างสามารถนำมาผลิตวัสดุต่างๆ ได้มากมาย เช่น สีน้ำ ย้อม หมากฝรั่ง กาว และสารตั้งเคราะห์ เป็นต้น

4. สมุนไพรและเครื่องเทศ

สมุนไพรและเครื่องเทศเป็นสิ่งที่แยกจากกันได้ยาก พืชชนิดเดียวกันอาจเป็นทั้งสมุนไพรและเป็นทั้งเครื่องเทศขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์พืชนั้นๆ สมุนไพรอาจเรียกได้ว่าเป็นยาพื้นบ้านเป็นที่ยอมรับและใช้กันมาแต่สมัยโบราณ ในปัจจุบันมีสมุนไพรมากกว่า 1,000 ชนิด แต่มีประมาณ 100 ชนิด ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ สมุนไพรที่ใช้กันส่วนหนึ่งมาจากป่า โดยไปขุดหาจากป่าตามความต้องการของตลาด ได้แก่ หญ้าหนวดแมว (*Orthosiphon aristatus* Miq.) มะเกลือ (*Diospyros mollis* Griff.) คัดเค้า (*Randia siamensis* Craib) และเสลดพังพอน (*Barleria lupulina* Lindl.) เป็นต้น

เครื่องเทศในสมัยโบราณนอกจากจะใช้ในการแต่งกลิ่นอาหารให้ชวนรับประทาน กลบกลิ่น คับคาว แล้ว ยังใช้เครื่องเทศช่วยถนอมอาหาร ไม่ให้เกิดการหืน บูดเน่า เครื่องเทศเกือบทุกชนิดมีน้ำมันหอมระเหย (essential oil) เป็นองค์ประกอบส่วนใหญ่จึงมีการใช้เครื่องเทศเป็นยารักษาโรค หรือเป็นส่วนผสมของยารักษาโรค (นิจศิริ, 2534) เครื่องเทศในประเทศไทยมีมากมายหลายชนิด ได้แก่ กระวาน (*Amomum krervanh* Pierre) กานพลู (*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L.M.Perry) ลูกจันทน์เทศและดอกจันทน์เทศ (*Myristica fragrans* Houttuyn) และอบเชย (*Cinnamomum cassia* (Nees) Nees ex.Blume) เป็นต้น

5. พืชอาหาร

พืชอาหารที่เก็บจากป่าประกอบไปด้วย พืชผักป่า พืชหัว ผลไม้ป่า และเห็ด มีพืชหลายชนิดที่ได้พัฒนาจนเป็นพืชเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นพืชอเนกประสงค์ และเป็นที่ยอมรับประทานกันทั่วไป

พืชผักป่า เป็นพืชที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนในชนบทสูงสุด เนื่องจากมีการเก็บหาพืชผักป่ามาใช้เป็นอาหารประจำวัน และขายในท้องตลาด ได้แก่ สะเดา (*Azadirachta*

indica A.Juss. var. *siamensis* Valetton) ผักกูด (*Ceratopteris thalictroides* Brongh.) ถิ่นฟ้า (*Oroxylum indicum* Vent.) และผักหวานป่า (*Melientha suavis* Pierre.) เป็นต้น

นอกจากพืชผักป่าแล้ว ยังมีหัวพืช หน่อไม้ หน่อหวาย ผลไม้ป่าอีกหลายชนิดที่ราษฎรเก็บกินเป็นอาหาร ได้แก่ หน่อไม้ หน่อหวาย กลอย (*Dioscorea hispida* Dennst.) มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* Linn.) และ สมอ (*Terminalia chebula* Retz.) เป็นต้น

เห็ดกินได้ เป็นพืชสำคัญชนิดหนึ่งของป่าไม้ในเมืองไทย พบมากในฤดูฝน ใช้ในการทำอาหาร ทำได้หลายตำรับ และมีรสอร่อย บางชนิดใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคได้ เห็ดที่พบมากในประเทศไทยมีมากมายหลายชนิด ได้แก่ เห็ดเผาะ (*Astraeus hygrometricus* (Pers) Morg.) เห็ดคดม (*Lentinus praerigidus* Berk.) และ เห็ดโคน (*Termitomyces albuminosus* (Berk) Heim) เป็นต้น

6. แมลงอุตสาหกรรม และแมลงกินได้

แมลงมีหลายชนิดที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ มาแต่สมัยโบราณ และได้มีการพัฒนาแมลงซึ่งได้จากป่ามาสู่อุตสาหกรรม ได้แก่ ครั่งและผึ้ง ส่วนแมลงกินได้บางชนิดที่มีการซื้อขายกันตามตลาดในท้องถิ่นมีปริมาณไม่มากนัก แต่ก็สามารถเพิ่มรายได้แก่ครัวเรือนในชนบท แมลงของป่าแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

6.1 ครั่ง เป็นสารที่ขับถ่ายออกจากตัวแมลงครั่ง (*Laccifer lacca* Kerr) ยางครั่งมีลักษณะเหนียวเหลือง เมื่อถูกอากาศนานเข้าจะแข็งตัวเป็นสีน้ำตาลแดง ในสมัยโบราณใช้สีจากครั่งเป็นสมุนไพรสำหรับรักษาโรค เช่น โลหิตจาง ใช้สีย้อมไหมและหนังสัตว์และในปัจจุบันยังใช้ย้อมไหมและฝ้าย และทำสีอาหาร เช่น ขนมหั่น นอกจากนี้ ครั่งยังมีประโยชน์ในการนำมาทำผลิตภัณฑ์ได้หลายชนิด เช่น ครั่งประทับตรา ภาชนะเครื่องใช้ น้ำหมึก และสี เป็นต้น

6.2 ผึ้ง ในประเทศไทยนำผึ้งได้จากผึ้งพื้นเมือง 3 ชนิด และผึ้งพันธุ์ 1 ชนิด รวมเป็น 4 ชนิด ได้แก่ ผึ้งหลวง (*Apis dorsata* F.) ผึ้งโพรง (*Apis cerana* F.) ผึ้งมีม (*Apis florea* F.) และผึ้ง (*Apis mellifera* L.) ผลิตภัณฑ์ผึ้งมีการใช้ประโยชน์ ดังนี้

น้ำผึ้ง เป็นอาหารบริสุทธิ์ตามธรรมชาติ เหมาะสำหรับเป็นส่วนผสมของยาแผนโบราณหลายชนิดเพื่อช่วยลดความฝืดของตัวยา ใช้แปรรูปเป็นอาหาร ใช้ผสมอาหารเพื่อให้มีกลิ่นดี และรสชาติที่น่ารับประทาน ใช้เป็นยารักษาโรคต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง แก้ไอ และหลอดลมอักเสบเป็นต้น

จีผึ้ง หรือไขผึ้ง นำมาใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์ ใช้หุ้มยาเม็ดทำให้ยาเก็บได้นาน ใช้ผสมเป็นครีมหรือยาจีผึ้ง ทำให้เนื้อยาข้นและแข็งตัวขึ้น ใช้ทำเครื่องสำอาง ใช้ทำสีผึ้ง ใช้ทำเทียนไข ใช้ในการเคลือบเงา และใช้ในงานอลูมิเนียมหรือเครื่องเงิน เป็นต้น

นมผึ้ง ใช้เป็นสมุนไพรบำรุงสุขภาพ และรักษาโรคบางอย่าง เช่น โรคปวดข้อ และโรคเกี่ยวกับระบบประสาท เป็นต้น

พิษผึ้ง แก้ปวดข้อ หอบหืด ต่อมไทรอยด์โต ลดความดันโลหิตสูง และแก้อาการบวมอักเสบ

เกสรผึ้ง เป็นอาหารเสริม และเป็นส่วนประกอบของยาสมุนไพร ช่วยให้เจริญอาหาร ขับถ่ายเป็นปกติ การหมุนเวียนโลหิตเป็นปกติ และรักษาโรคโลหิตจาง เป็นต้น

6.3 แมลงกินได้ ราษฎรในชนบทจะเก็บกินเป็นอาหารว่าง และเป็นอาหารเสริมโปรตีน ซึ่งมีขายในตลาดท้องถิ่น ได้แก่ ตั๊กแตน (*Cyrtacanthacris tatarica* Linnaeus) แมลงดา (*Lethocerus indicus* Lep.-Serv.) และจิ้งหรีด (*Acheta testacea* Walker) เป็นต้น

7. ไม้หอม

ไม้หอม ได้มีการนำมาสกัดน้ำหอมระเหยเพื่อใช้ประโยชน์ ไม้หอมที่น่าสนใจในประเทศไทย ได้แก่ จันทนา (*Tarenna hoagensis* Pitard) ใช้ประกอบเครื่องยา สบหรือไม้หอม (*Altingia excelsa* Noronha) เนื้อไม้มีกลิ่นหอม ใช้ทำรูป หรือ โลงศพ และกฤษณา ไม้กฤษณาในประเทศไทย มี 3 ชนิด ได้แก่ *Aquilaria malaccensis* Roxb. (syn. *A. agallocha* Roxb.), *Aquilaria crassna* Pierre ex. H. Lec. และ *Aquilaria subintegra* Dinghou น้ำมันหอมระเหยจากกฤษณา ใช้ในอุตสาหกรรมน้ำหอม และการแต่งกลิ่นยาสูบ เป็นต้น

8. เปลือกไม้

เปลือกไม้ที่มีการเก็บหาในประเทศไทย ปัจจุบันมีอยู่ 12 ชนิด สำหรับเปลือกไม้ที่สำคัญ มี 3 ชนิด คือ ยางบก (*Persea kurzii* Kosterm.) ใช้ประโยชน์ในการทำรูป อบเชย (*Cinnamomum cassia* (Nees) Nees ex. Blume) เปลือกอบเชยมีกลิ่นหอมฉุน และมีรสหวาน ใช้เป็นส่วนประกอบของอาหาร และปอกระสา (*Broussonetia papyrifera* Vent) เปลือกปอกระสาใช้ทำเยื่อกระดาษ ทำกระดาษสาด้วยมือแบบอุตสาหกรรมพื้นบ้าน และสามารถใช้อ้อกระสาทั้งลำต้น เป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตเยื่อกระดาษในโรงงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่

9. แทนนิน และสีธรรมชาติ

แทนนินและสีธรรมชาติ ได้จากการนำเนื้อไม้และส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้เช่น ผล เปลือก ใบ มาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ของป่า ซึ่งในการใช้ประโยชน์นี้อาจใช้ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้โดยตรง หรือสกัดนำมาเป็นประโยชน์ก็ได้

สารธรรมชาติที่เรียกว่า แทนนิน (tannin ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า น้ำฝาด) เป็นสารสกัดในถุงของเหลวภายในเซลล์ พบในเปลือก เนื้อไม้ ใบ ราก ผล (มณฑล, 2535) แทนนิน เป็นสารที่ใช้ในการฟอกหนัง เป็นสารช่วยลดความหนืดในบ่อน้ำมัน ใช้ในการทำหมึกพิมพ์ ทำสีย้อมผ้าให้ทนนาน และใช้เป็นส่วนผสมในยารักษาโรคและเครื่องสำอาง เป็นต้น

สีธรรมชาติจากพืชและสัตว์ในประเทศไทยบางชนิด นำมาใช้ประโยชน์ในด้านการทำเป็นสีย้อมผ้าธรรมชาติ เช่น คราม (*Indigofera tinctoria* Linn.) และสีเสียด (*Acacia catechu* Willd.) เป็นต้น

การใช้ประโยชน์จากของป่าข้างต้น จึงให้เห็นว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ชาติพึงพิง และใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะประชากรในชนบทส่วนใหญ่ ที่มีฐานะยากจนจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการพึ่งพิงป่า

ความสำคัญของของป่าที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น

จากเอกสาร FAO (2000) มีหลายด้านครอบคลุมชีวิตที่ยั่งยืนของป่าเพื่อยังชีพและเป็นรายได้ กล่าวคือประมาณร้อยละ 80 ของประชากรในประเทศที่กำลังพัฒนาของโลกต้องการของป่าเพื่อเป็นอาหาร และเพื่อบำรุงสุขภาพ ผู้หญิงจากครัวเรือนที่ยากจนมีส่วนพึ่งพาของป่ามากเพื่อใช้บริโภค และจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครัวเรือนในระดับชุมชนของป่านั้นเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในปัจจุบันของป่าไม่น้อยกว่า 150 ชนิด ที่เป็นสินค้าสำคัญระหว่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น น้ำผึ้ง หวาย ไม้ไผ่ เมล็ดไม้ เห็ด ขาง หวาน้ำหอม ส่วนของพืชและสัตว์ที่ใช่เกี่ยวกับเวชภัณฑ์ ในปัจจุบันของป่าเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจในระดับโลกเนื่องจากการยอมรับเพิ่มขึ้นในส่วนที่สนับสนุนให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางด้านสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

จะเห็นได้ว่าทรัพยากรทั้งหลายที่ต้องพึ่งพิงจากป่า ก็คือของป่าที่ชาวชนบทเก็บหามาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ได้แก่ ไม้ฟืน พืชผักป่า เห็ด ผลไม้ป่า พืชสมุนไพร แมลงกินได้ และพืชหัตถกรรม ในการเก็บหาของป่าอาจแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ได้ 3 ประการ คือ

1. การเก็บหาเพื่อยังชีพ เริ่มตั้งแต่การเก็บหาอาหารจากพืชป่า ส่วนต่างๆของต้นไม้ ประชากรในชนบทส่วนใหญ่มีฐานะยากจนแต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะมีรายได้ที่มีใช้ตัวเงินแฝงอยู่ รายได้ที่มีใช้ตัวเงินนั้น ก็คือมูลค่าของผลิตผลจากของป่าชนิดต่างๆ

2. การเก็บหาของป่าเพื่อสร้างรายได้ เป็นการเก็บหาของป่าเพื่อนำไปขายเป็นรายได้ให้แก่ครัวเรือนเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งอุปโภคที่ขาดแคลน ลักษณะการขาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 การขายของป่าที่เก็บหามาโดยตรง และยังคงสภาพเดิม เช่น เห็ด และผลไม้ป่า

2.2 การขายของป่าที่เก็บหามาได้โดยแปรรูปแล้ว เช่น เสื่อ และเครื่องจักสาน

3. การเก็บหาของป่าเพื่อนำมาเป็นปัจจัยการผลิต ครัวเรือนในชนบทเก็บหาของป่ามาใช้เป็นปัจจัยการผลิต โดยทั่วไปมักเป็นการเกษตร ได้แก่เก็บหาไม้ไผ่มาทำด้ามเครื่องมือ พวกจอบ เสียม พลั่ว และคราด เป็นต้น

ในประเทศไทยมีราษฎรที่ยังชีพด้วยการหาของป่า ซึ่งมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อยที่สุดห้าล้านคน ในขณะที่จำนวนประชากรที่ใช้ประโยชน์จากของป่า มีมากกว่านี้ (กรมป่าไม้, 2539) ความสำคัญของของป่าที่เห็นได้ชัด มีดังนี้

1. ของป่าให้วัสดุที่จำเป็น รายได้ และการจ้างงานในระดับที่มีปัจจัยสำคัญต่อเศรษฐกิจของชนบท และเศรษฐกิจของชาติ

2. ผลผลิตอย่างต่อเนื่องของของป่า แสดงให้เห็นว่า เราสามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากป่าเขตร้อน ลักษณะเช่นนี้ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของป่าสมบูรณ์ ทำให้เห็นถึงความไม่คุ้มค่าของการทำลายป่า เป็นการเปิดโอกาสสำหรับความอยู่รอดของแหล่งทรัพยากรของป่าเขตร้อน

ปัจจุบันป่ามีบทบาทสำคัญ เนื่องจากมีส่วนเกี่ยวข้องกับการครองชีพของประชาชนในชนบท และประชาชนที่อาศัยอยู่ในป่า (วนิดา, 2539) ได้รวบรวมบทบาทที่สำคัญของของป่าดังนี้

1. เพื่อใช้เป็นอาหารพื้นบ้าน
2. เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยในครัวเรือนในชีวิตประจำวัน
3. เพิ่มรายได้ให้ครัวเรือนในระดับท้องถิ่น
4. ก่อให้เกิดการสร้างงานในด้านการเก็บหา การผลิต และการขนส่ง
5. ของป่าบางชนิดได้พัฒนาเป็นสินค้าส่งออกระดับนานาชาติ ของป่าทำรายได้ให้ประเทศถึงปีละ 400 – 500 ล้านบาท
6. ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หากได้มีการจัดการอย่างถูกต้อง

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

ความหมายของป่าชุมชนได้มีผู้ให้นิยามไว้มากมายแตกต่างกันไปตามแนวความคิดและประสบการณ์ อำนาจ (2528) ได้ให้ความหมายว่า ป่าชุมชนเป็นป่าที่ประชาชนได้ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนนั้น ซึ่งป่าชุมชนนี้นับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการวนศาสตร์ชุมชน อันเป็นวิธีการใช้กิจกรรมทางป่าไม้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชนบท โดยพิจารณาความต้องการของราษฎรส่วนรวมในแต่ละหมู่บ้านเป็นพื้นฐาน เมื่อพิจารณาความหมายของป่าชุมชนจะเห็นได้ว่าครอบคลุมปรัชญาของวนศาสตร์ชุมชนไว้โดยครบถ้วน กล่าวคือ

1. ความต้องการพื้นฐาน (basic need) ของราษฎรร่วมกัน จากการใช้ประโยชน์จากป่าในด้านต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) โดยเน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหลักในการพัฒนาป่าไม้ เพื่อแก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของราษฎรในชุมชนเอง
3. ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ (sense of belonging) อันเป็นผลที่เกิดจากการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเอง นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชนจะตกเป็นของชุมชน เป็นของราษฎรที่ได้ร่วมกันสร้างป่าชุมชนนั้น ดังนั้น ความรัก การดูแลรักษา และการเอาใจใส่ต่อป่าชุมชนนั้นจะเกิดขึ้น เพราะความเป็นเจ้าของ

โกมล (2535) ได้ให้ความหมายใกล้เคียงกันว่าป่าชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่าและให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการ และควบคุมการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์อย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน

นอกจากนี้องค์กรเอกชนซึ่งทำหน้าที่ด้านพัฒนาสังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไทยให้ความหมายของป่าชุมชนว่า เป็นการอนุรักษ์และการพัฒนาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจต่อชุมชน และเพื่อดำรงไว้ซึ่งระบบนิเวศในท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่หลากหลายต่อชุมชนในระยะยาว (ศรีสุวรรณ, 2533)

สำหรับบัวเรศ (2535) ได้ให้นิยามป่าชุมชนว่า หมายถึง พื้นที่ป่าที่ประชาชนได้รับประโยชน์จากต้นไม้ร่วมกัน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนนี้เห็นได้จากการเก็บยอดผักจากป่ามาเป็นอาหาร การใช้ฟืน และถ่านจากป่าเหล่านั้น การนำสัตว์เข้าไปเลี้ยง หรือการเข้าไปสงบสติอารมณ์ในพื้นที่ป่าไม้ที่จัดไว้ใช้ประโยชน์โดยเฉพาะ พื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นพื้นที่ที่ประชาชนจะได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากต้นไม้ และที่สำคัญคือพื้นที่ไม่กว้างขวางเกินไป สามารถบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ได้จากประชาชนท้องถิ่น อีกประการหนึ่งเป็นพื้นที่อยู่ใกล้เคียงหมู่บ้าน

สมศักดิ์ และเพิ่มศักดิ์ (2542) ให้นิยามป่าชุมชนว่า หมายถึง พื้นที่ป่าที่ได้จัดแบ่ง หรือกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและถาวร ตามกฎเกณฑ์ที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความเชื่อ และวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ

สมศักดิ์ (2537) กล่าวว่าป่าชุมชน คือ ป่าที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน ประชาชนต้องเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าต้องการอะไรจากป่า และต้องการเมื่อไร ป่าชุมชนเป็นป่าที่ประชาชนเก็บหาผลผลิตจากป่าไม้โดยใช้วิธีการไม่ทำลายป่า

เสนห์ และยศ (2536) กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นขบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชน ในระดับชุมชน หรือบนเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่งเพื่อทำการใช้ประโยชน์ และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนพื้นฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรม และความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

กรมป่าไม้ (2537) ได้กล่าวถึงประเภทของป่าชุมชนว่า ประเทศไทยได้มีวิวัฒนาการด้านป่าชุมชนมานานแล้ว ทั้งในส่วนของประชาชนที่ได้มีวิธีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เพื่อประโยชน์ของชุมชนในรูปแบบต่างๆ และทั้งในส่วนของหน่วยงานของรัฐที่ได้มีการส่งเสริมและจัดพื้นที่ให้ประชาชนเพื่อการใช้ประโยชน์ส่วนรวม ทำให้สามารถแบ่งประเภทของป่าชุมชนออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม หมายถึงป่าชุมชนที่ประชาชนได้มีการดูแลรักษามาแต่เดิม ตามวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

2. ป่าชุมชนแบบพัฒนา หมายถึงป่าชุมชนที่ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้จัดตั้งขึ้น เพื่อประโยชน์ของชุมชนตามนโยบายของรัฐบาลในช่วงต่างๆ

จากความหมายของป่าชุมชนที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าหลักการสำคัญที่บ่งชี้ความเป็นป่าชุมชน (เพิ่มศักดิ์, 2540) คือ

1. เชื่อมโยงระบบสังคม วัฒนธรรมเข้ากับเรื่องป่า และทรัพยากรในป่า
2. เป็นป่าธรรมชาติหรือป่าปลูกขึ้นมาใหม่ ซึ่งต้องมีขอบเขตที่ชาวบ้านสามารถจำแนกขนาดของพื้นที่ได้
3. กรรมสิทธิ์ในที่ดินจะต้องเป็นของรัฐ หรือสาธารณประโยชน์ โดยชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการอย่างมีอิสระ โดยองค์กรตัวแทนที่แท้จริงของชุมชน
4. จุดประสงค์และเป้าหมายของการจัดการป่าสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน
5. เน้นการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับการใช้จารีตประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมในท้องถิ่น และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน
6. กฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการป่าและทรัพยากร กำหนดและตัดสินใจโดยองค์กรชุมชน

จากความหมายและหลักการของป่าชุมชน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของป่าไม้กับชุมชนในลักษณะที่ว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจาก ป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพรที่สามารถใช้รักษาโรคได้ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยโดยใช้ไม้จากป่าแปรรูปใช้ก่อสร้างบ้าน ดังนั้นป่าชุมชนจึงส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน การจัดการป่าชุมชนของชุมชนต่าง ๆ ได้มีการพัฒนากลไกเพื่อใช้ในการจัดการการใช้ประโยชน์

จากป่าไม้ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น บางชุมชนตั้งกรรมการหรือกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นมา เพื่อดูแลประโยชน์จากป่า บางชุมชนอาจอาศัยระบบความเชื่อเป็นแกนนำในการจัดการป่าชุมชน ทั้งนี้ เพราะทุกชุมชนมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม แตกต่างกันไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ และการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชน ดังนั้น แนวความคิดเรื่องป่าชุมชน จึงเป็นการเน้นให้เห็นบทบาทของคนในชุมชนต่อการจัดการใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน

แนวความคิดในเรื่องการจัดการป่าชุมชน มีพื้นฐานจากแนวความคิดในเรื่องการกระจายอำนาจออกจากศูนย์กลางของประเทศ มาสู่องค์กรประชาชนให้องค์กรประชาชนมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชนของตน ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นการยอมรับในศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน และยอมรับให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมจัดการทรัพยากรป่าไม้ ปัจจุบันแนวความคิดนี้ได้กำหนดไว้ชัดเจนในกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ในมาตรา 79 และ 290 และจากการศึกษาวิจัยโดยสถาบันวิชาการหลายแห่ง พบว่าการจัดการป่าโดยภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นมีอยู่ทุกภูมิภาคทั่วโลก และมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไป ตั้งแต่ระบบที่ง่าย ๆ แบบประเพณีนิยม คือปฏิบัติตามความคิดและคำแนะนำของผู้นำทางธรรมชาติที่อาวุโส และคนส่วนใหญ่ในชุมชนเคารพนับถือ การกำหนดกติกา และวิธีการปฏิบัติมีทั้งตกลงด้วยวาจา ซึ่งเป็นการตกลงแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรอิงระเบียบกฎหมายในท้องถิ่น

การจัดการป่าชุมชนในเชิงอนุรักษ์ มีแนวความคิด 2 แนว คือแนวความคิดการจัดการที่มาจากเบื้องบนกับแนวความคิดการจัดการที่มาจากเบื้องล่างใน 2 แนวความคิดนี้ แนวความคิดอนุรักษ์จากเบื้องล่างสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่อย่างยั่งยืนกว่า เนื่องจากการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดูแลผลประโยชน์ ส่วนแนวความคิดอนุรักษ์จากเบื้องบนเป็นการมองผลประโยชน์ทางตรง โดยมีเป้าหมายเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ (ปรีชา, 2534) การจัดการป่าชุมชนในแนวนี้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน และการสร้างระบบแรงจูงใจ

ในประเทศไทย ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นมีลักษณะแตกต่างไปตามระบบนิเวศและตามประโยชน์ใช้สอย โดยได้รวบรวมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ของป่าชุมชน มีดังนี้ (เพิ่มศักดิ์, 2542)

1. ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ พื้นที่ป่าเพื่อรักษาคู่ครองสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น เป็นต้นน้ำลำธาร เป็นพื้นที่ริมน้ำ เป็นพื้นที่ป่าที่ช่วยกักน้ำ เป็นพื้นที่ลาดชันสูง หรือเป็นพื้นที่หน้าดินตื้น เป็นต้น

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น เป็นแหล่งทรัพยากรที่ชุมชนต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือเป็นแหล่งที่ป่าถูกทำลายทำให้ชุมชนขาดแคลนสิ่งที่เคยใช้ประโยชน์จากป่า

3. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมและความเชื่อสืบทอดกันมาของชุมชนดั้งเดิม เช่น การเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิถีชีวิตในชุมชน ระบบการแบ่งมรดก ซึ่งมีผลต่อการบุกเบิกป่า หรือจารีตของชุมชน เช่น การขออนุญาตผู้นำในการตัดไม้ และกฎระเบียบของชุมชน เป็นต้น

4. ปัจจัยทางนโยบายการบริหารจัดการ ได้แก่ นโยบายรัฐที่เกี่ยวกับที่ดินและป่า

นอกจากนี้ป่าชุมชนสามารถจำแนกประเภทตามวัตถุประสงค์และเงื่อนไขการใช้ประโยชน์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ป่าชุมชนอนุรักษ์ เน้นการอนุรักษ์ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และรักษาความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ป่าน้ำซับ ป่าปู่ตา ป่าช้า และป่าอภัยทาน เป็นต้น

2. ป่าชุมชนเอนกประสงค์ คือป่าชุมชนที่ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านอนุรักษ์ และเศรษฐกิจของชุมชน เช่น ป่าไม้ใช้สอยทั่วไป

3. ป่าชุมชนเศรษฐกิจ เป็นป่าชุมชนที่ปลูกไม้เพื่อใช้ประโยชน์ เน้นทางเศรษฐกิจ เช่น เพื่อการผลิตไม้ และของป่าต่าง ๆ เช่น ป่าพิน และป่าไม้เศรษฐกิจ เป็นต้น

ป่าชุมชนมีชื่อเรียกกันในท้องถิ่นหลายอย่าง ขึ้นกับวัตถุประสงค์ของชุมชนเป็นสำคัญ ดังนี้

- ป่าที่สังคีตย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ป่าดอนปู่ตา

- ป่าพิธีกรรม เช่น ป่าดอนปู่ตา และป่าช้า
- ป่าอภัยทาน เป็นป่าเพื่อกิจกรรมการศึกษาทางศาสนา และทางธรรมชาติ
- ป่าน้ำซับ หรือป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารเช่น ป่าหนองบุญมาก วัดโบสถ์ พิษณุโลก
- ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์
- ป่าใช้สอย เช่น ตัดไม้ฟืน เก็บหาฟืน หน่อไม้ เห็ด และสมุนไพร
- ป่าของสถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น โรงเรียน วัด และมัสยิด

จากความหมายที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถนำมาสรุปความหมายของป่าชุมชนได้ว่า หมายถึง พื้นที่ป่าที่ได้รับการกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีกระบวนการจัดการ โดยองค์กรชุมชน และชุมชนมีส่วนร่วมกับการจัดการนั้น ซึ่งการจัดการดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิต ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อประโยชน์อันยั่งยืนเป็นสำคัญ

ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนโคกบึงปรือ

ป่าชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระจะระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ 3,510 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์ มีสภาพป่าไม้เป็นป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังที่ฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากที่ได้ถูกบุกรุกทำลายเพื่อนำไม้ไปใช้ประโยชน์ และนำที่ดินมาทำการเกษตรของกลุ่มนายทุน แต่ผู้นำชุมชนในสมัยเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ได้ทำการต่อสู้กับนายทุนเพื่อปกป้องผืนป่าแห่งนี้ไว้และในสมัยต่อๆมารายชู้รได้ร่วมสืบสานเจตนารมณ์ ในการป้องกันรักษาป่าแห่งนี้มาจนถึงปัจจุบัน มีการบริหารจัดการป่าชุมชน โดยคณะกรรมการป่าชุมชน แบ่งอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการป่าชุมชนโคกบึงปรือ ออกเป็น 6 ฝ่าย มีคณะกรรมการจำนวน 33 คน ในปีพุทธศักราช 2541 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน/ชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ดีเด่น ได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” จากสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2541 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาได้เป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านการจัดการป่าชุมชนมาโดยตลอด และป่าชุมชนโคกบึงปรือยังเป็นแหล่งอาหารของชุมชนใกล้เคียงที่อยู่รอบป่า มาเก็บหาของป่าและ

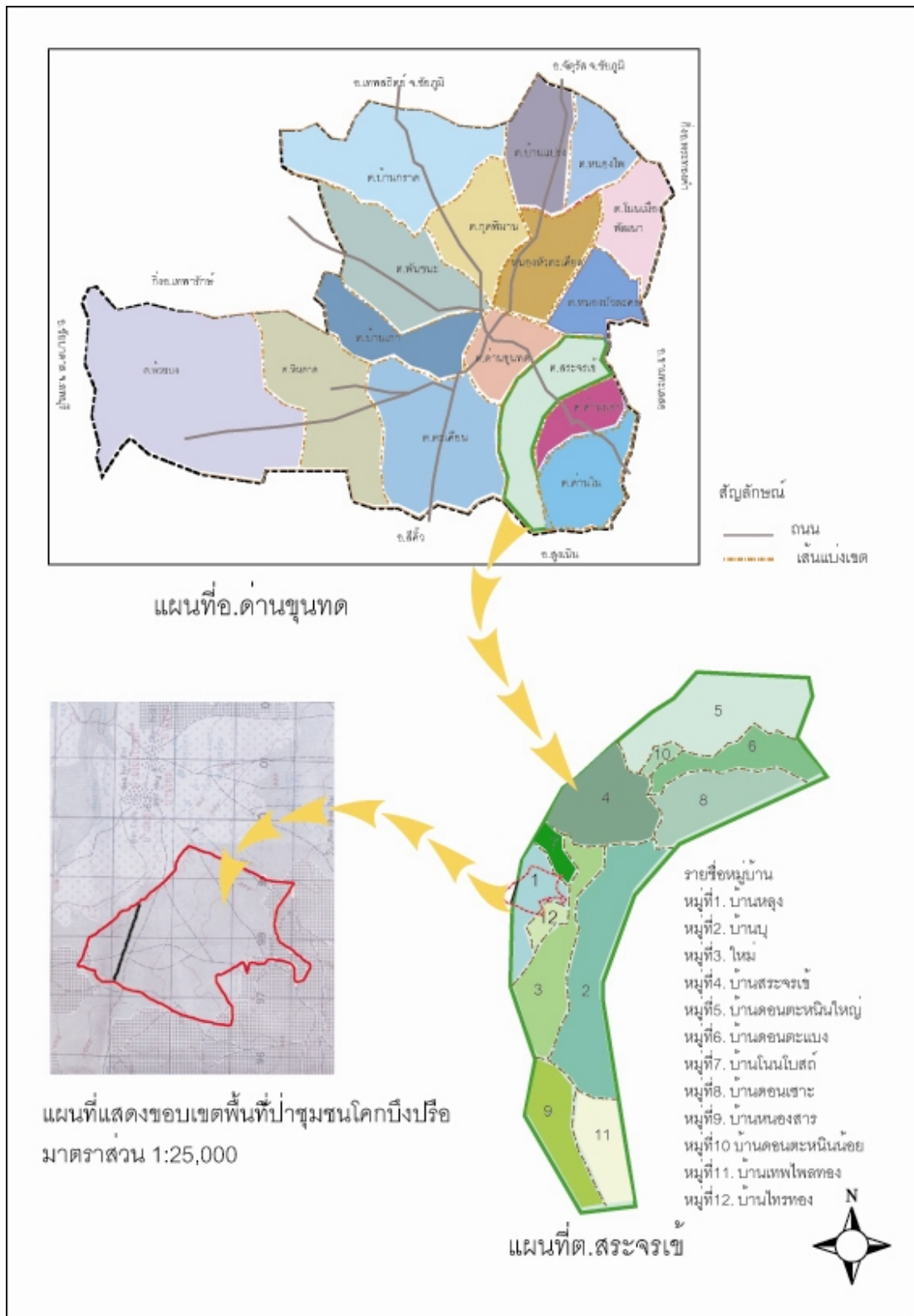
พืชสมุนไพร การดำเนินกิจกรรมต่างๆของป่าชุมชนโคกบึงปรือส่วนหนึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลสระกระเทียม สนับสนุนงบประมาณมาให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้ามาส่งเสริมแนะนำรูปแบบการดำเนินการจัดการป่าชุมชน (คณะกรรมการป่าชุมชนโคกบึงปรือ, 2541)

ลักษณะป่าชุมชนโคกบึงปรือ

ป่าชุมชนโคกบึงปรือ เป็นส่วนหนึ่งของป่าดงกระดังงาลำพญากลาง เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหาร และที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด และยังเป็นแหล่งอาหารของชุมชนอย่างสมบูรณ์

ประมาณปี พ.ศ. 2515 ได้มีนายทุนจากต่างถิ่น มาแผ้วถางจับจองเป็นจำนวนมาก โดยอ้างว่านำความเจริญมาสู่ชุมชน แต่การกระทำของเหล่านายทุนไม่ถูกต้องตามระบบ จึงมีประชาชนไม่เห็นด้วยและช่วยกันลุกขึ้นต่อต้าน โดยมีนายสวัสดิ์ สายขุนทด อดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดบ้านใหม่ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัดนครราชสีมา) และผู้นำในหมู่บ้าน 4 หมู่บ้านคือ บ้านบุหมู่ที่ 2 บ้านใหม่หมู่ที่ 3 บ้านหลุงหมู่ที่ 1 และบ้านโนนโบสถ์หมู่ที่ 7 ร่วมกันต่อต้านอย่างที่สุด ทำให้ต้องสูญเสียผู้นำไปคนหนึ่งคือ ผู้ใหญ่สวัสดิ์ สายขุนทด ผู้ใหญ่บ้านบุหมู่ที่ 2 และต้องสูญเสียพื้นที่ป่าไปบางส่วน คงเหลือสภาพป่าโคกบึงปรือในปัจจุบัน

ป่าชุมชนโคกบึงปรือ เป็นป่าชุมชนในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ 11498 เนื้อที่ 3,510 ไร่ มีสภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ที่มีความสมบูรณ์ในปัจจุบันราษฎรจาก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหลุงหมู่ที่ 1 บ้านโนนโบสถ์หมู่ที่ 7 และบ้านไทรทองหมู่ที่ 12 ได้ร่วมมือกันอนุรักษ์ และดูแลฟื้นป่าที่เหลือไว้อย่างเข้มแข็ง (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ที่ตั้งป่าชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา ศูนย์วิจัยผลิตผลป่าไม้จังหวัดนครราชสีมา (2548)

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด บ้านหลุงหมู่ที่ 1 ตำบลสระจรเข้ และบ้านจันทูหมู่ที่ 3 ตำบลด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด
ทิศใต้	จด บ้านหลุงหมู่ที่ 1 ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด
ทิศตะวันออก	จด บ้านหลุงหมู่ที่ 1 บ้านใหม่หมู่ที่ 3 และบ้านไทรทองหมู่ที่ 12 ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด
ทิศตะวันตก	บ้านจันทูหมู่ที่ 3 ตำบลด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด

สถานภาพของป่าชุมชนโคกบึงปรือ

ป่าชุมชน โคกบึงปรือ เป็นป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังที่พื้นตัวประมาณ 30 ปี มีพรรณไม้หลากหลายชนิด เช่น เต็ง รัง แดง ยอป่า มะค่าเต้ มะค่าโมง เป็นต้น ราษฎรในพื้นที่ได้ร่วมมือกันอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีข้อตกลงกันภายในชุมชนว่าห้ามตัดไม้ในพื้นที่ดังกล่าว ยกเว้นต้นไม้ที่ตาย หากจับได้จะต้องเสียค่าปรับคันละ 500 บาท และได้คอยสอดส่องดูแลรักษาผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ในปัจจุบันมีราษฎรบางกลุ่มที่ไม่เห็นความสำคัญของป่าชุมชนแห่งนี้เท่าที่ควร โดยยังมีราษฎรที่ลักลอบเข้าไปตัดไม้ขนาดเล็ก เพื่อทำค้ำมิด ค้ำมจอบ เป็นต้น (คณะกรรมการป่าชุมชนโคกบึงปรือ, 2541)

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ในปัจจุบันป่าชุมชน โคกบึงปรือนอกจากจะมีการใช้ประโยชน์โดยตรงจากของป่าแล้ว ยังมี การใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่น ดังนี้

- เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์
- เป็นแหล่งอาหาร

- เป็นแหล่งไม้พินและถ่าน
- เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น ไก่ป่า นก ชะมด กระแต แย้ และ กิ้งก่า
- เป็นแหล่งสมุนไพร เช่น ใค้ไม่รู้ลืม หนอนตายหยาก และมะเกลือ ฯลฯ
- เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้ร่มเงา

องค์กรดำเนินการ

ป่าชุมชนโคกบึงปรือได้จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากทั้ง 3 หมู่บ้านผู้ดูแลและจัดการร่วมกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ของ รัฐเป็นที่ปรึกษาแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ

1. ระดับราษฎร ช่วยกันสอดส่องดูแล และมีกิจกรรมการป้องกันการบุกรุกการตัดไม้ทำลายป่าในที่สาธารณะ ป่าโคกบึงปรือ ตลอดจนทั้งการบำรุงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทัศนียภาพอันสวยงาม
2. คณะกรรมการได้จากการเลือกตั้งได้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรคณะกรรมการและราษฎรทั้ง 3 หมู่บ้าน ออกข้อบังคับโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการหมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลสระจรเข้
3. หน่วยงานรัฐบาล โดยป่าไม้อำเภอด่านขุนทดและสถานีตำรวจภูธรอำเภอด่านขุนทดดูแลควบคุมทั้งหมดรวมทั้งดำเนินคดีผู้กระทำผิด และเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะกรรมการป่าชุมชนโคกบึงปรือ

สภาพภูมิศาสตร์

บ้านหลุงหมู่ที่ 1 บ้านโนนโบสถ์หมู่ที่ 7 และบ้านไทรทองหมู่ที่ 12 ทิศเหนือ และทิศใต้เป็นที่ราบสูง ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสำหรับปลูกพริก ฝ้าย ข้าว โปด ตอนกลางเป็น

ที่ราบลุ่ม ลักษณะดินมีความเค็มเป็นบางแห่ง เหมาะสำหรับการทำนา และบางแห่งไม่สามารถปลูกพืชได้ ในการเกษตรใช้น้ำฝนเป็นหลัก ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไป ลักษณะอากาศร้อนชื้น

เส้นทางคมนาคม

บ้านหลุมหมูที่ 1 บ้านโนนโบสถ์หมูที่ 7 และบ้านไทรทองหมูที่ 12 ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอคำนูนทด โดยเดินทางออกจากที่ว่าการอำเภอคำนูนทด ไปตามถนนสายคำนูนทด-หนองสรวง ระยะทาง 5 กิโลเมตร จะพบวัดสระจรจะเช้อยู่ทางด้านขวามือ เลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้าน ระยะทาง 5 กิโลเมตร การเดินทางสะดวกเพราะเป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มงคล (2545) ได้ทำการศึกษาการใช้ประโยชน์จากของป่าของครัวเรือนราษฎรในอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่าราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทางเกษตรกรรม มีรายได้เฉลี่ย 10,380 บาท/ปี ประเภทของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์ พบว่ามีการนำของป่ามาใช้ประโยชน์จำแนกออกได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ ไม้พื้น พืชหัตถกรรม (หวาย ไม้ไผ่ หนุ่คา หรือใบของพืชหัตถกรรมอื่น ๆ) พืชอาหาร (หน่อไม้ ต้ว ผลไม้ป่า พืชอาหารอื่น ๆ เห็ด สมุนไพร แมลงกินได้ และสัตว์ป่า โดยมีการนำของป่าประเภทไม้พื้นมาใช้ประโยชน์มากที่สุด โดยนำมาใช้ทุกครัวเรือน และนำมาใช้ประโยชน์น้อยที่สุดคือ สมุนไพร คิดเป็นร้อยละ 10 วิธีการได้มาของของป่า พบว่า วิธีการได้มาของของป่า โดยเก็บหามาเอง มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 46 น้อยที่สุดคือซื้อมา จำนวนครั้งที่เข้าไปเก็บหาของป่า เฉลี่ย 57.89 ครั้ง / ปี มีการใช้ประโยชน์ จำแนกได้ดังนี้

หวาย	57.10	เส้น / ครัวเรือน / ปี
ไม้ไผ่	24.33	ลำ / ครัวเรือน / ปี
หน่อไม้	47.33	กิโลกรัม / ครัวเรือน / ปี
ผลไม้ป่า	6.90	กิโลกรัม / ครัวเรือน / ปี
พืชอาหาร	11.47	กิโลกรัม / ครัวเรือน / ปี
เห็ด	11.18	กิโลกรัม / ครัวเรือน / ปี
สมุนไพร	1.05	กิโลกรัม / ครัวเรือน / ปี
แมลงกินได้	0.54	กิโลกรัม / ครัวเรือน / ปี

สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์สำหรับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้

นุชนารถ และ ประเชิญ (2542) ได้ทำการศึกษาศึกษาสภาพการส่งเสริมของป่าเขตร้อน ป่าดงภูอำเภอรายไศล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ราษฎร ร้อยละ 100 มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก รายได้ทั้งครอบครัวอยู่ในช่วง 20,000 – 30,000 บาทต่อปี มีประมาณร้อยละ 30-40 โดยมีรายได้ทั้งครอบครัวเฉลี่ย 21,620.37 บาท ต่อปี มีรายได้จากการเก็บหาของป่ามากที่สุด 30,000 บาทต่อปี รายได้จากการหาเก็บของป่าโดยเฉลี่ย 9,404.15 บาท ต่อปี มีการใช้ประโยชน์จำแนกได้ดังนี้

แมลงกินได้	20,777.33	กิโลกรัม / ปี
พืชผักป่า	14,642.40	”
ผลไม้ป่า	16,394.11	”
เห็ดกินได้	157,336.76	”
พืชกินหัว	6,699.58	”

สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์สำหรับการส่งเสริมของป่าเขตร้อนป่าดงภู คือ รายได้มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์

รัชนิวรรณ (2547) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ ของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าพันดอน-ประโค อำเภอนงแสง จังหวัดอุดรธานี พบว่าราษฎรร้อยละ 61.80 ทำอาชีพเกษตรกรรม มีการเก็บหาของป่าร้อยละ 64.40 ประเภทของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์ จำแนกออกเป็น หน่อไม้ ถ่าน ไม้ไผ่ (ลำ) ผลไม้ป่า มันกลอย เห็ด พืชผักป่า ฟืน แมลงกินได้ สัตว์ป่า สมุนไพร ของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดได้แก่ หน่อไม้ เฉลี่ย 133,769.40 กิโลกรัม / ปี ถ่าน 17,447.51 กิโลกรัม / ปี ไม้ไผ่ 17,159.96 กิโลกรัม / ปี

จักรพงษ์ (2542) ได้ทำการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ บ้านห้วยเสือ ตำบลชะแล อำเภอนงแสง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 88.10 รองลงมา คือ รับจ้าง รับราชการ และอาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 3.97 3.17 และ 2.38 ตามลำดับ รายได้จากการเก็บหาของป่าของครัวเรือน

ราษฎร พบว่า ราษฎรมีรายได้จากการเก็บผลผลิตจากป่า หรือของป่าต่าง ๆ เช่น ไม้พิน เห็ดต่าง ๆ หน่อไม้ เป็นต้น มีรายได้เฉลี่ย 3,738.10 บาท ต่อปี มีรายได้สูงสุด 40,000 บาท

จุฬารัตน์ (2544) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมกับการใช้ประโยชน์จากของป่าของชุมชนรายรอบอุทยานแห่งชาติแม่จรมิ จังหวัดน่าน พบว่าประเภทของของป่าที่ราษฎรเก็บหามาใช้ประโยชน์ได้แก่ สมุนไพร พืชผักป่า ผลไม้ป่า ไม้ไผ่ หน่อไม้ เห็ด แมลงกินได้ สัตว์ป่า ฟืน และถ่าน คราวเรือนส่วนใหญ่จะเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์เกือบทุกชนิด ของป่าที่มีการนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดได้แก่ หน่อไม้ ปริมาณเฉลี่ยเท่ากับ 26.12 กิโลกรัม/ครัวเรือน/ปี ปริมาณรวมเท่ากับ 47,669 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่า 238,434 บาท/ปี และปริมาณของป่าที่เก็บหามาใช้ประโยชน์ทั้งหมดเท่ากับ 207,101 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่าเท่ากับ 2,544,615 บาท/ปี ส่วนความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของป่า ชุมชนยังจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากของป่า เพราะมีรายได้น้อย ไม่พอที่จะซื้อหาจากตลาด ปัญหาและอุปสรรคในการเก็บหาของป่าส่วนใหญ่ เจ้าหน้าที่จะเข้มงวด และหาของป่าได้ยากขึ้นเพราะประชากรเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของชุมชน สำหรับการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์พบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากเห็ด และพืชผักป่า รายได้ในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ฟืน อาชีพของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าทุกชนิด ยกเว้นถ่าน และสมุนไพร การถือครองที่ดินมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่

ธนะภัท (2545) ได้ทำการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อระดับการพึ่งพิงผลผลิตของป่าจากป่า โป่งขุนเพชร จังหวัดชัยภูมิ พบว่าราษฎรมีการรวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ โดยมีการใช้ประโยชน์จากของป่าคิดเป็นมูลค่าต่อครัวเรือนเท่ากับ 63,061.13 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีการใช้ประโยชน์จากถ่านเป็นมูลค่าสูงที่สุดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 29,915.73 บาท/ครัวเรือน/ปี มูลค่าทางเศรษฐกิจจากการใช้ประโยชน์ของป่าทั้งหมดเท่ากับ 18,925,540 บาท/ปี ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อระดับการพึ่งพิงของป่า ได้แก่การมีบทบาททางสังคมของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน อาชีพหลักของครัวเรือน ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือน ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อลักษณะการพึ่งพิงของป่า ได้แก่ การมีบทบาททางสังคมของหัวหน้าครัวเรือน อาชีพหลักของครัวเรือน และขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือน

สถุณา (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพเศรษฐกิจ สังคมการใช้ที่ดินและการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร โดยรอบเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี พบว่าราษฎรส่วนใหญ่มีการใช้ที่ดินเพื่อปลูกผลไม้ การพึ่งพิงของราษฎรพบว่ามีของป่าจำนวน 7 ชนิดที่พึ่งพิงได้แก่ สมุนไพร ผลไม้ป่า พืชผักป่า ไม้ไผ่ หน่อไม้ เห็ด และแมลงกินได้ ราษฎรมีการเก็บพืชผักป่ามาใช้ประโยชน์มากที่สุด ประมาณ 410 กิโลกรัมต่อปี ประเมินเป็นมูลค่าประมาณ 131,615.10 บาทต่อปี ผักที่เก็บหาส่วนใหญ่ได้แก่ ผักกูด ผักหวาน เตาร้าง และผักหนาม และหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อยมีการพึ่งพิงไม้ไผ่ และครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะมีการพึ่งพิงหน่อไม้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ(X)

ตัวแปรตาม(Y)

1. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ปี) (x1)
2. จำนวนแรงงานในครัวเรือน (คน) (x2)
3. อาชีพหลัก (x3)
4. การมีอาชีพรอง (x4)
5. รายได้ของครัวเรือน (บาทต่อปี) (x5)
6. รายได้จาก การเก็บหาของป่า (บาทต่อปี) (x6)
7. ระยะทางในการเดินทางไปเก็บหาของป่า (กิโลเมตร) (x7)
8. ขนาดที่ดินถือครอง (ไร่) (x8)
9. ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (คะแนน) (x9)

การใช้ประโยชน์จากของป่ารายชนิดทั้งหมด 9 ชนิดของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระจระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

หมายเหตุ : ชนิดของของป่าที่ราษฎรเก็บหามาใช้ประโยชน์ 9 ชนิด ได้แก่ หวาย ไม้ชั้นและยาง สมุนไพรและเครื่องเทศ พืชอาหาร แมลงอุตสาหกรรมและแมลงกินได้ ไม้หอม เปลือกไม้ และแทนนินและสีธรรมชาติ

ข้อสมมติฐานสามารถแสดงได้ในรูปของฟังก์ชันดังนี้

$$Y = f(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8, x_9)$$

หรือ

$$Y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4x_4 + b_5x_5 + b_6x_6 + b_7x_7 + b_8x_8 + b_9x_9$$

กำหนดให้

$$a = \text{ค่าคงที่}$$

$$b_1, b_2 \dots b_9 = \text{ค่าสัมประสิทธิ์}$$

จากตัวแปรทั้ง 10 ตัวแปร ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรตาม (dependent variable) 1 ตัวแปร และตัวแปรอิสระ 9 ตัวแปร พอจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) ได้แก่ ตัวแปร $y, x_1, x_2, x_5, x_6, x_7, x_8, x_9$

x_1 = ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (จำนวนปี)

x_2 = จำนวนแรงงานในครัวเรือน (คน)

x_5 = รายได้ของครัวเรือน (บาทต่อปี)

x_6 = รายได้จาก การเก็บหาของป่า (บาทต่อปี)

x_7 = ระยะทางในการเดินทางไปเก็บหาของป่า (กิโลเมตร)

x_8 = ขนาดที่ดินถือครอง (ไร่)

x_9 = ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (คะแนน)

2. ตัวแปรหุ่น (Dummy variable) ได้แก่ x_3 และ x_4

ได้มีเกณฑ์ในการกำหนดค่าตัวแปร ดังนี้

x_3 = อาชีพหลักของครัวเรือน

กรณีที่มีอาชีพหลักทางการเกษตร $x_3 = 1$

กรณีที่มีอาชีพหลักที่นอกเหนือการเกษตร $x_3 = 0$

x_4 = การมีอาชีพรอง

กรณีที่มีอาชีพรอง $x_4 = 1$

กรณีที่ไม่มามีอาชีพรอง $x_4 = 0$

สมมติฐาน

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน อาชีพหลัก การมีอาชีพรอง รายได้ของครัวเรือน รายได้จากการเก็บหาของป่า ระยะทางในการเดินทางไปเก็บหาของป่า ขนาดที่ดินถือครอง และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์ต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โคนกบึงปรี้อ ตำบลสระจรูระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. เอกสาร ข้อมูล และแผนที่
2. แบบสอบถาม
3. เครื่องคอมพิวเตอร์ สำหรับบันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

วิธีการ

1. ทำการศึกษาสภาพพื้นที่เบื้องต้นทั่วไปของป่าชุมชน โศกบึงปรือและศึกษาข้อมูลทั่วไปของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือ
2. การสุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชากรกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ราษฎรที่ตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนอยู่ในชุมชนรายรอบพื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา โดยเลือกจากการสอบถามเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสระจรูญ ปรากฏว่าหมู่บ้านที่มีการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์มากที่สุด ซึ่งมีจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลุงหมู่ที่ 1 จำนวน 181 ครัวเรือน บ้านโนนโบสถ์หมู่ที่ 7 จำนวน 84 ครัวเรือน และบ้านไทรทองหมู่ที่ 12 จำนวน 93 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 358 ครัวเรือน ทั้งนี้ได้กำหนดจำนวนครัวเรือนตัวอย่าง ที่จะทำการศึกษาโดยให้มีระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ หรือที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยใช้สูตรการคำนวณของ Yamane (1973) ดังนี้

$$n = N/(1+Ne^2)$$

กำหนดให้ n = จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
 N = จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของ 3 หมู่บ้าน (358 ครัวเรือน)
 e = ระดับความคาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง ที่ยอมรับได้เท่ากับ 0.05

$$n = 358 / (1 + 358(0.05^2)) = 188.91 \text{ ครัวเรือน}$$

จากการคำนวณได้จำนวนครัวเรือนตัวอย่างเท่ากับ 188.91 ครัวเรือน คิดเป็นจำนวนเต็มของครัวเรือนตัวอย่างเท่ากับ 189 ครัวเรือน เมื่อได้ตัวอย่างครัวเรือนตัวอย่างแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการคำนวณหาจำนวนครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านตัวอย่างที่ทำการศึกษา เพื่อให้เกิดการกระจายของการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมตามหลักสถิติ โดยใช้สูตรกระจายตามสัดส่วนดังนี้ (สุมงกช, 2526)

$$n_i = n(N_i/N)$$

กำหนดให้ n_i = จำนวนครัวเรือนตัวอย่างของหมู่บ้าน i
 n = จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ต้องการศึกษาทั้งหมด (189 ครัวเรือน)
 N_i = จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้าน i
 N = จำนวนครัวเรือนทั้งหมด (358 ครัวเรือน)
 i = ลำดับที่ของหมู่บ้านที่ศึกษา ($i = 1, 2$ และ 3)

จากการแทนค่าในสูตร ทำให้ได้ครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านดังแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

1. จำนวนครัวเรือนบ้านหลุง = $189 (181/358) = 95.55 = 96$ ครัวเรือน
2. จำนวนครัวเรือนบ้านโนนโบสถ์ = $189 (84/358) = 44.35 = 44$ ครัวเรือน
3. จำนวนครัวเรือนบ้านไทรทอง = $189 (93/358) = 49.09 = 49$ ครัวเรือน

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนและครัวเรือนตัวอย่างของหมู่บ้านเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

ลำดับที่	หมู่บ้านเป้าหมาย	จำนวนครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
1	บ้านหลุง หมู่ที่ 1	181	96
2	บ้านโนนโบสถ์ หมู่ที่ 7	84	44
3	บ้านไทรทอง หมู่ที่ 12	93	49
	รวม	358	189

3. สร้างแบบสอบถาม ซึ่งลักษณะของคำถามเป็นทั้งแบบปลายเปิด และปลายปิด ประกอบด้วยคำถาม 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากของป่า

ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4. การทดสอบแบบสอบถาม เป็นการทดสอบความสมบูรณ์ ครอบคลุมและความถูกต้องของแบบสอบถาม มีขั้นตอนดังนี้

4.1 นำแบบสอบถามไปทดสอบแบบ pre-test โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 30 ชุด เพื่อนำไปทดสอบกับราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับป่าชุมชน โศกบึงปรือ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างภายในตำบลสระจะระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นและความถูกต้องของเนื้อหา โดยแบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่น ที่ 0.8535

4.2 นำแบบทดสอบมาแก้ไขข้อผิดพลาด และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อเตรียมไว้เก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนตัวอย่าง โดยการนำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบและปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปสอบถามหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน

ครัวเรือนตัวอย่างของหมู่บ้านเป้าหมายตามจำนวนครัวเรือนที่ได้คำนวณไว้ และสุ่มเก็บข้อมูลกับครัวเรือนให้กระจายทั่วถึงในหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านกลุ่มเป้าหมาย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนในการดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน อาชีพหลัก การมีอาชีพรอง รายได้ของครัวเรือน รายได้จาก การเก็บหาของป่า ระยะทางในการเดินทางไปเก็บหาของป่า ขนาดที่ดินถือครอง ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน และ ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มาจัดทำฐานข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และจากข้อมูลที่ได้นำมาคำนวณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด

6.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (relationship analysis) โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลทางสถิติเพื่อทดสอบหาความสัมพันธ์ตามสมมติฐานในการวิจัยที่ตั้งไว้โดยวิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลและวิจารณ์

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษออกเป็น 4 ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ

ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ

ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ

ตอนที่ 4 การทดสอบสมมติฐานเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ

ตอนที่ 1 สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ

สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา สามารถวิเคราะห์ได้จากปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ อายุ เพศ สัญชาติ ศาสนา ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การตั้งถิ่นฐานของครัวเรือน สาเหตุที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน การเข้าร่วมเป็นกลุ่มสมาชิก และการได้รับข่าวสาร ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนแรงงานในครัวเรือน อาชีพหลักของครัวเรือน การมีอาชีพรองของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองที่ดิน ความพอเพียงของที่ดินทำกิน รายได้ของครัวเรือน และรายได้จากของป่า รายละเอียดของแต่ละตัวแปร มีดังต่อไปนี้

อายุของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 50.50 มีอายุมากที่สุด 82 ปี และอายุน้อยที่สุดคือ 20 ปี ช่วงอายุที่พบมากที่สุดคือ 41- 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.3 เนื่องจากการเข้าไปเก็บข้อมูลมี

การเจาะจงที่เข้าไปเก็บจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนเท่านั้น รองลงมาคือ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.1 และน้อยกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.1

เพศของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คือ เป็นเพศชายร้อยละ 54.5 และเพศหญิงร้อยละ 45.5

สัญชาติของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โคนกบึงปรือมีสัญชาติไทยทั้งหมด

การนับถือศาสนาของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โคนกบึงปรือนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 70.9 รองลงมาคือ จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 13.8 และน้อยที่สุดคือ มัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 2.1 เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ในอดีตต้องทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อสร้างครอบครัวมีผลทำให้ระดับการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 1 – 4 คน มีจำนวนร้อยละ 50.8 สมาชิกจำนวน 5 – 8 คน มีจำนวนร้อยละ 43.4 และสมาชิกจำนวนมากกว่า 8 คน ขึ้นไป มีจำนวนร้อยละ 5.8 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.7 คนต่อครัวเรือน โดยจำนวน

ครัวเรือนมีสมาชิกมากที่สุดจำนวน 13 คน และน้อยที่สุด 1 คน เนื่องจากการแต่งงานและแยก ครัวเรือนจากครอบครัวเดิมมาสร้างครอบครัวใหม่ประกอบกับการได้รับความรู้เกี่ยวกับการ วางแผนครอบครัว ทำให้ส่วนใหญ่จะมีบุตรเพียง 1-2 คนเท่านั้น

จำนวนแรงงานในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คนมี จำนวนร้อยละ 42.3 จำนวน 3 – 6 คน มีจำนวนร้อยละ 51.3 และจำนวนแรงงานมากกว่า 6 คนขึ้นไปมีจำนวนร้อยละ 6.4 จำนวนแรงงานเฉลี่ย 3.35 คนต่อครัวเรือน โดยจำนวนแรงงานในครัวเรือน มากที่สุดจำนวน 9 คน และน้อยที่สุด 1 คน แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงมักจะดูแลบุตร และเฝ้าบ้าน

การตั้งถิ่นฐานของครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เกิดในหมู่บ้านที่ศึกษาและเป็นคนในพื้นที่คิด เป็นร้อยละ 88.9 มากกว่าราษฎรที่ย้ายมาจากที่อื่น โดยสาเหตุที่ย้ายส่วนใหญ่เนื่องมาแต่งงานกับคน ในหมู่บ้านนี้ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 11.1 และรองลงมาคือ มาซื้อที่ดินเพื่อทำกินมาจับจองที่ดิน เพื่อทำกิน หรืออยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้ และ มารับจ้างทำงาน ตามลำดับ

อาชีพหลักของครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 88.4 อาชีพรับจ้างคิดเป็นร้อยละ 6.9 ซึ่งเป็นการรับจ้างเพื่อทำการเกษตรกรรม เช่น รับจ้างทำไร่ ทำนา คายหญ้า อาชีพอื่น ๆ เช่น เป็นพนักงานในโรงงาน คิดเป็นร้อยละ 2.6 และ อาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อย ละ 2.1

อาชีพรองของครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่มีอาชีพรองในการรับจ้าง เช่น ทำไร่ และทำนา คิดเป็นร้อยละ 86.8 อาชีพรอง เกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 6.4 อื่นๆ เช่น รับเลี้ยงเด็ก เย็บผ้า คิดเป็นร้อยละ 3.7 และค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 1.0 ตามลำดับ ในการมีอาชีพรองของราษฎรส่วนใหญ่ที่รับจ้างเกี่ยวกับการเกษตรเพราะว่าพื้นที่โดยรอบของป่าชุมชนเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมของเกษตรกรรายใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่จำนวนมาก

ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่มีที่ดินถือครองคิดเป็นร้อยละ 8.5 กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดินถือครอง 1 – 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.5 มีที่ดินถือครอง 10.1 – 20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.3 มีที่ดินถือครอง 20.1 – 30 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.9 และมีที่ดินมากกว่า 30 ไร่ขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 5.8 โดยการถือครองที่เฉลี่ย 15.85 ไร่ ถือครองที่ดินมากที่สุด 100 ไร่ และถือครองที่ดินน้อยที่สุดคือไม่มีที่ดินถือครอง ขนาดพื้นที่ถือครองของราษฎรส่วนใหญ่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษและส่วนใหญ่มีความพอเพียงในที่ดินทำกินของตนเอง

รายได้ของครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ประมาณ 55,587.30 บาทต่อปี ครัวเรือนที่มีรายได้ของครัวเรือนสูงสุดประมาณ 300,000 บาทต่อปี และครัวเรือนที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำสุดประมาณ 10,000 บาทต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตรกรรมสำหรับรายได้ของครัวเรือนนั้นผู้มีรายได้มากหรือมีรายได้น้อยก็จะเข้าไปเก็บหาของป่ามาใช้บริโภคเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของ นุชนารถ และ ประเชษฐ (2542) พบว่ารายได้ของราษฎรที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าดงภู มีรายได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ย 21,620.37 บาทต่อปี ซึ่งถือว่ามียาได้น้อยกว่าราษฎรที่ใช้ประโยชน์จากของป่าจากป่าชุมชน โศกบึงปรือ อีกนัยหนึ่งแสดงว่าราษฎรมีการใช้ประโยชน์จากของป่าในพื้นที่ป่าดงภูมากกว่าป่าชุมชน โศกบึงปรือ

การเข้าร่วมเป็นสมาชิก

จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าร่วมเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 43.4 เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 38.1 13.2 และ 5.3 ตามลำดับ การที่ราษฎรเข้าร่วมการเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เนื่องจากสามารถกู้เงินเพื่อนำมาทำการเกษตร ในการชำระคืนมีดอกเบี่ยต่ำ และมีการชำระคืนมีระยะยาว ส่วนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเป็นการรวมตัวของผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านที่มีเวลาว่างเพื่อมาหารายได้ให้กับครัวเรือน

การได้รับข่าวสาร

จากการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารทางหอกระจายข่าวคิดเป็นร้อยละ 97.9 และได้รับข่าวสาร ทางโทรทัศน์คิดเป็นร้อยละ 72.5 ในการรับรู้ข่าวสารของราษฎรนั้น ได้รับข่าวสารทางหอกระจายข่าวมากกว่าโทรทัศน์เนื่องจากราษฎรยังมีรายได้น้อยไม่สามารถซื้อเครื่องรับโทรทัศน์ได้ทุกครัวเรือนและราษฎรที่มีอาชีพเกษตรกรรมต้องออกไปประกอบอาชีพตั้งแต่เช้าตรู่ จึงทำให้การรับข่าวสารทางหอกระจายข่าวสามารถเข้าถึงได้ทุกครัวเรือน

รายละเอียดของข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชน โคนกบึงปรือ ตำบลสระจรูระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูล	จำนวน (n=189)	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>อายุของหัวหน้าครัวเรือน</u>			
น้อยกว่า 30 ปี	4	2.1	สูงสุด 82 ปี
31-40ปี	35	18.5	ต่ำสุด 20 ปี
41-50ปี	61	32.3	เฉลี่ย 50.5 ปี
51-60 ปี	55	29.1	SD = 11.32716
มากกว่า 60 ปีขึ้นไป	34	18.0	
<u>เพศของหัวหน้าครัวเรือน</u>			
ชาย	103	54.5	
หญิง	86	45.5	
<u>สัญชาติของหัวหน้าครัวเรือน</u>			
ไทย	189	100.0	
<u>ศาสนาของหัวหน้าครัวเรือน</u>			
พุทธ	189	100.0	
<u>ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน</u>			
ไม่ได้รับการศึกษา	25	13.2	
ประถมศึกษา	134	70.9	
มัธยมศึกษาตอนต้น	26	13.8	
มัธยมศึกษาตอนปลาย	4	2.1	
<u>จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)</u>			สูงสุด 13 คน
1-4	96	50.8	ต่ำสุด 1 คน
5-8	82	43.4	เฉลี่ย 4.7 คน
> 8	11	5.8	SD = 2.25046
<u>จำนวนแรงงานในครัวเรือน (คน)</u>			สูงสุด 9 คน
< 3	80	42.3	ต่ำสุด 1 คน
3-6	97	51.3	เฉลี่ย 3.35 คน
> 6	12	6.4	SD = 1.8295

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวน (n=189)	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>การตั้งถิ่นฐานของครัวเรือน</u>			
เกิดในหมู่บ้านที่ศึกษา	168	88.9	
เหตุที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านที่ศึกษา	21	11.1	
- แต่งงานกับคนหมู่บ้านนี้	17	80.9	
- มาซื้อที่ดินหรืออยู่อาศัย	1	4.8	
- มาจับจองทำกินหรืออยู่อาศัย	1	4.8	
- มารับจ้างทำงาน	2	9.5	
<u>อาชีพหลักของครัวเรือน</u>			
เกษตรกรรม	167	88.4	
ค้าขาย	4	2.1	
รับจ้าง	13	6.9	
อื่นๆ	5	2.6	
<u>อาชีพรองของหัวหน้าครัวเรือน</u>			
เกษตรกรรม	12	6.40	
ค้าขาย	2	1.0	
รับจ้าง	164	86.8	
หาของป่า	4	2.1	
อื่นๆ	7	3.7	
<u>ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน (ไร่)</u>			
ไม่มีที่ดินถือครอง	16	8.5	สูงสุด 100 ไร่
1-10	50	26.5	ต่ำสุด 0 ไร่
10.1-20	82	43.3	เฉลี่ย 15.85 ไร่
20.1-30	30	15.9	SD = 13.21617
> 30	11	5.8	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวน (n=189)	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>รายได้ของครัวเรือน*</u>			n = 187
10,000-30,000	52	27.5	ต่ำสุด 10,000 บาท
30,001-60,000	80	42.3	เฉลี่ย 55,587.3 บาท
60,001-100,000	45	23.8	SD = 38022.516
>100,000	10	5.3	สูงสุด 300,000บาท
<u>การเข้าร่วมเป็นสมาชิก</u>			
กลุ่มเกษตรกร	25	13.2	
กลุ่มแม่บ้าน	72	38.1	
อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน หมู่บ้าน	10	5.3	
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	82	43.4	
<u>การได้รับข่าวสาร(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</u>			
หออกระจายข่าว	185	97.9	
โทรทัศน์	137	72.5	

* หมายเหตุไม่ตอบแบบสอบถามจำนวน 2 ราย

ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโลกบึงปรือ

การรู้จักของป่า

ราษฎรกลุ่มตัวอย่างรู้จักของป่า คิดเป็นร้อยละ 95.8 และไม่รู้จักของป่า คิดเป็นร้อยละ 4.2 เนื่องจากบรรพบุรุษในอดีตบอกกล่าวต่อกันมาและในปัจจุบันหน่วยงานราชการเข้าไปส่งเสริมจึงทำให้ราษฎรส่วนใหญ่รู้จักของป่า

การใช้ประโยชน์จากของป่า

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากของป่ามากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์คิดเป็นร้อยละ 93.1 และ 6.9 ตามลำดับ ในการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรส่วนใหญ่จะเข้าไปเก็บหาเองเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน

การได้มาของของป่า

จากการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างได้ของป่ามาจากการเก็บหาเอง คิดเป็นร้อยละ 79.4 และซื้อมาคิดเป็นร้อยละ 20.6

ความถี่ในการเข้าไปเก็บหาของป่า

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มราษฎรตัวอย่างที่เคยเข้าไปเก็บหาของป่าในรอบปีเคยเข้าไปเก็บหาเป็นจำนวน 6-10 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 42.3 รองลงมาคือ 1-5 ครั้ง ร้อยละ 19.6 จำนวน 11-15 ครั้ง ร้อยละ 13.8 และมากกว่า 20 ครั้งขึ้นไปร้อยละ 3.7 ตามลำดับ การเข้าไปเก็บหาของป่า ส่วนใหญ่จะเข้าไปเก็บหาในฤดูฝนซึ่งเป็นช่วงที่ของป่ามีปริมาณมาก ราษฎรที่ไม่เคยเข้าไปเก็บหา (ร้อยละ 20.6) ใช้ประโยชน์จากของป่าโดยวิธีการซื้อ

ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า

จากการศึกษาพบว่าระยะเวลาที่กลุ่มตัวอย่างเข้าไปเก็บหาของป่าระหว่าง 5-6 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาเข้าไปเก็บหา 3-4 ชั่วโมง และ 1-2 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 24.3 20.6 และ 8.5 ตามลำดับ ในการเข้าไปเก็บหาของป่า นั้นราษฎรส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเก็บหานาน เนื่องจากต้องการเก็บหาเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการในครัวเรือนช่วงเวลาที่ราษฎรเข้าไปเก็บหา คือเวลาประมาณ 9.00 -15.00 น.

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เข้าไปเก็บหาของป่า

พบว่าจำนวนสมาชิกที่เดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า 2 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.8 รองลงมาคือ เข้าไปเก็บหา 1 คน ร้อยละ 19.6 และสมาชิกที่เข้าไปเก็บหา น้อยที่สุด 5 คน ร้อยละ 2.6

ระยะทางที่เข้าไปเก็บหาของป่า

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเดินทางถึงแหล่งเก็บหาของป่า เป็นมีระยะทาง 1-2 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 61.9 รองลงมา ระยะทางน้อยกว่า 1 กิโลเมตร ร้อยละ 26.5 ระยะทาง 2-3

กิโลเมตร ระยะทาง 3 - 4 กิโลเมตร ระยะทางมากกว่า 4 กิโลเมตร ขึ้นไป ร้อยละ 5.8 3.7 และ 2.1 ตามลำดับ ราษฎรส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานหรือพื้นที่อยู่อาศัยรายรอบป่าเนื่องจากมีการขยายขนาดครอบครัวหรือแยกครอบครัวมากขึ้นทำให้มีการใช้ที่ดินที่อยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ป่า

วิธีการเดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า

พบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเดินเท้าเข้าไปเก็บหาของป่า คิดเป็นร้อยละ 43.4 รองลงมาใช้รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน รถยนต์ และรถแทรกเตอร์ ร้อยละ 24.9 6.9 3.7 และ 0.5 ตามลำดับ เนื่องจากราษฎรที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนนั้นมีระยะทางใกล้กับป่าชุมชน การเดินทางด้วยเท้าและจักรยานยนต์มีความสะดวกที่สุด มากกว่าการใช้พาหนะชนิดอื่นๆ

มูลค่าเชื้อเพลิงที่ใช้เข้าไปเก็บหาของป่า

พบว่ามูลค่าเชื้อเพลิงที่ใช้เติมพาหนะเพื่อเข้าไปเก็บหาของป่า มีมูลค่า 50 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.3 รองลงมาคือ เติมเชื้อเพลิงมีมูลค่า 30 บาทคิดเป็น ร้อยละ 13.2 และเติมเชื้อเพลิงน้อยที่สุด 40 บาทคิดเป็น ร้อยละ 0.5

ราคายานพาหนะที่เข้าไปเก็บหาของป่า

จากการศึกษาพบว่าราคาของยานพาหนะที่ใช้เดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า มีราคาระหว่าง 25,000 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 15.9 รองลงมาคือ ราคาระหว่าง 30,001 – 35,000 บาทคิดเป็น ร้อยละ 7.9 ราคาระหว่าง 35,001 – 40,000 บาท ราคามากกว่า 40,000 ขึ้นไป และราคาต่ำกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 4.8 3.0 และ 1.1 ตามลำดับ

อายุการใช้งานของยานพาหนะที่เข้าไปเก็บหาของป่า

จากการศึกษาพบว่าอายุการใช้งานของยานพาหนะที่กลุ่มตัวอย่างใช้เข้าไปเก็บหาของป่า มีอายุการใช้งาน อยู่ระหว่าง 10-12 ปี คิดเป็นร้อยละ 15.3 รองลงมา มีอายุการใช้งานระหว่าง 7-9 ปี ร้อยละ 6.8 อายุการใช้งานระหว่าง 13-15 ปี อายุการใช้งานระหว่าง 4-6 ปี และอายุการใช้งานระหว่าง 1 - 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.8 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มปริมาณของป่า

จากการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มปริมาณของป่าในปัจจุบันเปรียบเทียบกับในอดีตว่า ในปัจจุบันมีการลดลงของของป่า คิดเป็นร้อยละ 83.6 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความเห็นว่าของป่ามีปริมาณเท่าเดิม คิดเป็นร้อยละ 7.4 ส่วนกลุ่มที่มีความเห็นว่าของป่ามีปริมาณเพิ่มขึ้นและไม่มีความเห็นคิดเป็น ร้อยละ 4.8 และ 4.2 ตามลำดับ

ความต้องการปลูกกล้าของป่าในพื้นที่ของตนเอง

จากการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ต้องการปลูกกล้าของป่าในที่ดินตนเองมากกว่าความต้องการปลูกคิดเป็นร้อยละ 56.6 และ 43.4 ตามลำดับ ความต้องการปลูกกล้าของป่าน้อยกว่าความต้องการไม่ปลูกเนื่องจากที่ดินของราษฎรส่วนใหญ่ใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด และกล้าของป่าจะให้ผลผลิตต่ำกว่าความต้องการใช้ประโยชน์

รายละเอียดของข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ปรากฏตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เขียงป่าชุมชนโคกบึงปรือ
ตำบล สระกระเช้า อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูล	จำนวน (n=189)	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>การรู้จักของป่า</u>			
รู้จักของป่า	181	95.8	
ไม่รู้จักของป่า	8	4.2	
<u>การใช้ประโยชน์จากของป่า</u>			
ใช้ประโยชน์จากของป่า	176	93.1	
ไม่ใช้ประโยชน์จากของป่า	13	6.9	
<u>การได้มาของของป่า</u>			
เก็บหาเอง	150	79.4	
ซื้อมา	39	20.6	
<u>ความถี่ในการเข้าไปเก็บหาของป่า (ครั้ง/ปี)</u>			
ไม่เคยเข้าไปเก็บหา	39	20.6	
1-5	37	19.6	
6-10	80	42.3	
11-15	26	13.8	
> 20	7	3.7	
<u>ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า (ชั่วโมง)</u>			
ไม่ได้เข้าเก็บหา	39	20.6	
1-2	16	8.5	
3-4	46	24.3	
5-6	88	46.6	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวน (n=189)	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เข้าไปเก็บหาของป่า (คน)</u>			
ไม่มีสมาชิกผู้ใดเก็บหาของป่า	39	20.6	
1	37	19.6	
2	62	32.8	
3	36	19.1	
4	10	5.3	
5	5	2.6	
<u>ระยะทางที่เข้าไปเก็บหาของป่า (กม.)</u>			
< 1	50	26.5	
1-2	117	61.9	
2-3	11	5.8	
3-4	7	3.7	
> 4	4	2.1	
<u>วิธีการเดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า</u>			
ไม่เข้าเก็บหา	39	20.6	
เดินเท้า	82	43.4	
จักรยานยนต์	47	24.9	
แทรกเตอร์	1	0.5	
จักรยาน	13	6.9	
รถยนต์	7	3.7	
<u>มูลค่าเชื้อเพลิงที่ใช้เข้าไปเก็บหาของป่า</u>			
ไม่ใช้	127	67.3	
20	3	1.6	
30	25	13.2	
40	1	0.5	
50	27	14.3	
> 80	6	3.1	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวน (n=189)	ร้อยละ	หมายเหตุ
<u>ราคายานพาหนะที่เข้าไปเก็บหาของป่า (บาท)</u>			
ไม่มี	127	67.3	
< 25,000	2	1.1	
25,000-30,000	30	15.9	
30,001-35,000	15	7.9	
35,001-40,000	9	4.8	
> 40,000	6	3.0	
<u>อายุการใช้งานของยานพาหนะที่เข้าไปเก็บหาของป่า(ปี)</u>			
< 1	126	66.8	
1-3	4	2.1	
4-6	8	4.2	
7-9	13	6.8	
10-12	29	15.3	
13-15	9	4.8	
<u>ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มปริมาณของป่า</u>			
ไม่มีความเห็น	8	4.2	
คิดว่าเพิ่มขึ้น	9	4.8	
คิดว่าเท่าเดิม	14	7.4	
คิดว่าลดลง	158	83.6	
<u>ความต้องการปลูกกล้าของป่าในพื้นที่ของตนเอง</u>			
ต้องการปลูก	82	43.4	
ไม่ต้องการปลูก	107	56.6	

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากของป่าจำนวน 9 ชนิดโดยจำแนกตาม วนิดา(2539)ของราษฎรพบว่าของป่าชนิดต่างๆที่เก็บหามาใช้ประโยชน์โดยราษฎรกลุ่มตัวอย่าง มีการใช้ประโยชน์จากของป่าเพียง 5 ชนิดเท่านั้น อันได้แก่ หน่อไม้ เห็ดกินได้ พืชผักป่า ผลไม้ป่าและแมลงกินได้ โดยมีการนำผลผลิตจากของป่าที่เก็บหามาใช้ประโยชน์ดังนี้ ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ นำหน่อไม้มาใช้ประโยชน์มากที่สุด ถึงร้อยละ 70.4 จะเห็นได้ว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างมีการนำหน่อไม้มาใช้เกือบทุกครัวเรือนเนื่องจากภายในป่าชุมชน โคกบึงปรือนั้นมีไผ่อยู่เป็นจำนวนมาก ในการเก็บหาหน่อไม้มาใช้ประโยชน์นั้นนอกจากจะนำมารับประทานสดได้แล้วยังสามารถนำมาผ่านกรรมวิธีการเก็บรักษาเพื่อให้สามารถเก็บไว้บริโภคในโอกาสต่อไปได้ รองลงมาได้แก่ พืชผักป่า ร้อยละ 68.8 ในการบริโภคพืชผักป่าของราษฎรกลุ่มตัวอย่างนั้นมีการนำ ส่วนที่เป็นยอดมารับประทานสด พืชผักป่าที่นิยมนำมาบริโภค ได้แก่ ผักหวาน ผักอินูน กระเทียม สะเดา คีว และกระโดน เป็นต้น และของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์น้อยที่สุดคือ ผลไม้ป่า คิดเป็น ร้อยละ 36.5 เนื่องจากราษฎรที่เดินทางเข้าไปเก็บหาของป่าที่ต้องการเมื่อมีการเดินผ่านพืชที่เป็นผลไม้ป่าก็จะแวะเก็บมารับประทานระหว่างทางที่จะเข้าไปเก็บหาของป่าเท่านั้น ซึ่งผลไม้ป่าที่มีการเก็บมารับประทาน ได้แก่ เล็บเหยี่ยว ตะขบป่า หว่า เป็นต้น

รายละเอียดแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของการใช้ประโยชน์จากของป่าที่จำแนกตามการเก็บหาเป็นรายชนิด

n = 189

ชนิดของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์	จำนวน/ร้อยละ	
	ใช้	ไม่ใช้
หน่อไม้	133 (70.4)	56 (29.6)
เห็ดกินได้	129 (68.3)	60 (31.7)
พืชผักป่า	130 (68.8)	59 (31.2)
ผลไม้ป่า	69 (36.5)	120 (63.5)
แมลงกินได้	91 (48.1)	98 (51.9)

ชนิดปริมาณและมูลค่า จากของป่าที่เก็บหามาใช้ประโยชน์ของครัวเรือนตัวอย่างการประเมินการใช้ประโยชน์จากของป่า จากการศึกษาพบว่าชนิดของของป่าที่มีการเก็บหามากที่สุดคือ หน่อไม้ โดยเก็บหามาใช้ประโยชน์คิดเป็นปริมาณที่เก็บหามาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 1,424.5 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่าจากการใช้ประโยชน์ 14,245 บาทต่อปี มีการใช้ประโยชน์จากหน่อไม้เท่ากับ 10.7 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ของป่าที่มีการเก็บหามาเพื่อใช้ประโยชน์ รองลงมาคือ เห็ดกินได้ จำนวน 721.7 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่าการใช้ประโยชน์เท่ากับ 72,170 บาทต่อปี มีปริมาณการใช้ประโยชน์ จากเห็ดกินได้ 5.6 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ส่วนชนิดของป่าที่มีเก็บหาน้อยที่สุดคือ ผลไม้ป่า โดยเก็บหามาใช้ประโยชน์คิดเป็นปริมาณที่เก็บหามาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 147.2 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่าจากการใช้ประโยชน์เท่ากับ 2,208 บาทต่อปี และมีปริมาณการใช้ประโยชน์จากผลไม้ป่า 2.1 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการเก็บหามาบริโภคในครัวเรือน บริโภคในครัวเรือน เท่ากับ 3,128.2 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 174,523 บาท และนำไปจำหน่าย เท่ากับ 107.2 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 8,300 บาท โดยมีปริมาณรวมทั้งหมดเท่ากับ 3,235.4 กิโลกรัมต่อปีคิดเป็นมูลค่าการใช้ประโยชน์ 182,833 บาทต่อปี ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ปริมาณของป่าที่เก็บหามาใช้ประโยชน์ต่อครัวเรือนต่อปี

ประเภท ของป่า (ก.ก.)	ปริมาณเก็บหา		ใช้ในครัวเรือน		จำหน่าย		ราคา จำหน่าย (บาท)	มูลค่า รวม (บาท/ปี)
	ทั้งหมด (ก.ก./ปี)	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (ก.ก./ปี)	จำนวน (ก.ก./ปี)	มูลค่า (บาท)	จำนวน (ก.ก./ปี)	มูลค่า (บาท)		
หน่อไม้	1,424.5	10.7	1,399.5	13,995	25.0	250	10	14,245
เห็ดกินได้	721.7	5.6	695.2	69,520	26.5	2,650	100	72,170
พืชผักป่า	588.0	4.5	565.0	56,500	23.0	2,300	100	58,800
ผลไม้ป่า	147.2	2.1	145.2	2,178	2.0	30	15	2,208
แมลงกินได้	354.0	3.9	323.3	32,330	30.7	3,070	100	35,400
รวม	3,235.4		3,128.2	174,523	107.2	8,300		182,823

หมายเหตุ *ราคาจำหน่ายได้จากการสอบถามผู้ขายในหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่าง
มูลค่ารวม หมายถึง ของป่าประเมินราคาในทุกครัวเรือน ในชุมชนที่ศึกษาเก็บหามาใช้ประโยชน์

การหามูลค่าการใช้ประโยชน์ (use value) ในการเก็บหาของป่า

มูลค่าการใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่า ก็คือมูลค่าสุทธิที่ราษฎรได้รับประโยชน์จากการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์โดยตีมูลค่าเป็นตัวเงิน ซึ่งหาได้จากการนำมูลค่าของของป่าทุกชนิดที่เก็บหาได้ในรอบปีของแต่ละครัวเรือน หักลบด้วยต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เสียไปจากการเดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า ซึ่งต้นทุนนี้จะเป็นค่าเสียโอกาส (opportunity cost)

การหามูลค่าสุทธิในการเก็บหาของป่าของราษฎรกลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้ประโยชน์จำนวนทั้งสิ้น 151 ครัวเรือน มีดังนี้

1. ค่าเสียโอกาสด้านการขายแรงงาน คือ รายได้ที่ขาดไปจากการใช้เวลาในการทำงานปกติไปเก็บหาของป่า

$$\begin{aligned} \text{ค่าเสียโอกาสด้านการขายแรง} &= \frac{\text{เวลาที่เข้าไปเก็บหาทุกครัวเรือน} \times \text{ค่าจ้างแรงงาน (บาทต่อวัน)}}{\text{จำนวนครั้งที่ไปเก็บหา} \times 8 \text{ (ชั่วโมง)}} \\ &= \frac{644 \times 150}{1218 \times 8} \\ &= 9.9 \text{ บาท} \end{aligned}$$

2. การคำนวณค่าสึกหรอของยานพาหนะที่ใช้เข้าไปเก็บหาของป่า

$$\begin{aligned} \text{ค่าสึกหรอของยานพาหนะ} &= \frac{\text{ราคาซื้อของรถ}}{1000} \times \frac{\text{จำนวนชั่วโมงที่เข้าไปเก็บหา}}{8} \\ &= \frac{2501200}{1000} \times \frac{50.3}{8} \\ &= 104.4 \text{ บาท} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{ค่าใช้จ่าย} &= \text{ค่าเสียโอกาสด้านการขายแรงงาน} + \text{ค่าสึกหรอของยานพาหนะ} \\
 &= 9.9 + 104.4 \\
 &= 114.3 \text{ บาทต่อปี}
 \end{aligned}$$

ราษฎรที่มีการใช้ประโยชน์ จำนวน 151 ครัวเรือน

$$\begin{aligned}
 &= 114.3 \times 151 \\
 &= 17,259.3 \text{ บาทต่อปี}
 \end{aligned}$$

ดังนั้นมูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของป่า

$$\begin{aligned}
 &= 182,823 - 17,259.3 \\
 &= 165,563.7 \text{ บาทต่อปี}
 \end{aligned}$$

มูลค่าสุทธิ (use value) จากการใช้ประโยชน์จากของป่าทั้งหมดจากป่าชุมชนโคกบึงปรือมี
จำนวน 165,563.7 บาทต่อปี

**ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่
ใกล้เขียงป่าชุมชนโลกบึงปรือ**

จากการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้สอบถามคำถามกับราษฎรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว จำนวน 19 ข้อ คะแนนเต็ม 19 คะแนน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

1. คำถามข้อที่ 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 และ 19 กำหนดให้ เป็นคำถามเชิงบวก ถ้า ตอบ ใช่ = 1 คะแนน, ถ้าตอบไม่ใช่ = 0 คะแนน
2. คำถามข้อที่ 4 กำหนดให้ เป็นคำถามเชิงลบ ถ้าตอบ ไม่ใช่ = 1 คะแนน, ถ้าตอบใช่ = 0 คะแนน

จากการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบคำถามได้ถูกต้อง แสดงให้เห็นว่าราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ค่อนข้างสูง สืบเนื่องมาจากก่อนที่จะมีการเข้าไปเก็บข้อมูลนั้น ราษฎรกลุ่มตัวอย่างได้รับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาจัดฝึกอบรม รวมถึงการได้รับความรู้ด้านป่าไม้ทางหอกระจายข่าวอีกทางหนึ่งด้วย ดังรายละเอียดข้อมูลแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แยกตามคำถาม

หัวข้อคำถาม	จำนวนร้อยละ	
	ใช่	ไม่ใช่
1. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทำให้ป่าไม้คงอยู่ใช่หรือไม่	179(94.7)	10(5.3)
2. ร่วมปลูกป่าบงบอกว่าเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	177(93.7)	12(6.3)
3. ท่านคิดว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีประโยชน์	177(93.7)	12(6.3)
4. ท่านคิดว่าการเก็บหาของป่าอย่างถูกวิธีไม่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้*	82(43.4)	107(56.6)
5. การเก็บหาของป่าเกินกำลังการผลิตของป่าจะทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรม	174(92.1)	15(7.9)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

หัวข้อคำถาม	จำนวนร้อยละ	
	ใช่	ไม่ใช่
6. การเก็บหาเห็ดแบบเหลือไว้บ้างเรียกว่าเป็นการเก็บหาแบบอนุรักษ์ใช่หรือไม่	169(89.4)	20(10.6)
7. ท่านคิดว่าการที่พื้นที่ป่าไม้ลดลงมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั่วไปใช่หรือไม่	172(91.0)	17(9.0)
8. ประโยชน์ทางอ้อมของป่าไม้คือไว้พักผ่อนหย่อนใจ	129(68.3)	60(31.7)
9. ในปัจจุบันมีอัตราการใช้ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มสูงขึ้นในอนาคตทรัพยากรป่าไม้จะมีปริมาณเพิ่มขึ้น	92(48.7)	97(51.3)
10. สาเหตุสำคัญของการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้อย่างรุนแรงคือการลักลอบตัดไม้และเผาป่าใช่หรือไม่	176(93.1)	13(6.9)
11. ราษฎรส่วนใหญ่ใช้ทรัพยากรป่าไม้เพื่อผลประโยชน์ทางตรง	136(72.0)	53(28.0)
12. ป่าชุมชนคือป่าที่มีการใช้ประโยชน์จากรายกรใกล้เคียง	162(85.7)	27(14.3)
13. ป่าชุมชนเป็นป่าที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการจากรายกรที่อยู่ในพื้นที่หรือรายรอบพื้นที่ป่าชุมชน	151(79.9)	38(20.1)
14. ป่าชุมชนมีองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ เป็นความต้องการพื้นฐาน การมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปมีผลทำให้ดำเนินการต่อไม่ได้	123(65.1)	66(34.99)
15. การเก็บหาของป่าจากที่ได้นำมาปลูกในพื้นที่ของตนเองเป็นการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	165(87.3)	24(12.7)
16. ปัจจุบันปริมาณการเก็บหาของป่าวันจะมีแนวโน้มเพิ่มท่านคิดว่าจะมีผลจะทำให้ของป่าลดลงใช่หรือไม่	130(68.8)	59(31.2)
17. ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ที่ลดลงเกิดจากการกระทำของมนุษย์	108(57.1)	81(42.9)
18. กรณีที่ทรัพยากรป่าไม้และของป่าหาได้ยากขึ้นท่านควรจะช่วยกันอนุรักษ์และดูแลรักษา	162(85.7)	27(14.3)
19. กรณีป่าชุมชนของท่านมีการใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ โดยไม่มีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดจะทำให้มีผลกระทบกับท่านมากขึ้น	175(92.6)	14(7.4)
รวม	149.4(79.1)	39.6(20.9)

หมายเหตุ * กำหนดให้เป็นคำถามเชิงลบ

ตอนที่ 4 การทดสอบสมมติฐานเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโลกบึงปรือ

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าโดยใช้วิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) โดยผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระตามข้อสมมติฐานที่ตั้งขึ้นไว้ ดังนี้

ตัวแปรตาม	ชื่อตัวแปร
การใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทหน่อไม้ (กิโลกรัม)	Y1
การใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทเห็ดกินได้ (กิโลกรัม)	Y2
การใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทพืชผักป่า (กิโลกรัม)	Y3
การใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทผลไม้ป่า (กิโลกรัม)	Y4
การใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทแมลงกินได้ (กิโลกรัม)	Y5
ตัวแปรอิสระ	ชื่อตัวแปร
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	EDU
จำนวนแรงงานครัวเรือน (คน)	MEMBER
อาชีพหลัก (เกษตรกรรม = 1, อื่นๆ = 0)	JOB1
การมีอาชีพรอง (เกษตรกรรม = 1, อื่นๆ = 0)	JOB2
รายได้ของครัวเรือน (บาทต่อปี)	INCOME1
รายได้จากการเก็บหาของป่า (บาทต่อปี)	INCOME2
ระยะทางในการเดินทางเข้าไปเก็บหาของป่า (กิโลเมตร)	TRAVEL
ขนาดที่ดินถือครอง (ไร่)	LANDUSE
ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (คะแนน)	KNOWLEDGE

ซึ่งแสดงได้ในรูปของสมการดังนี้

$$Y_i = a + b_1 \text{ EDU} + b_2 \text{ MEMBER} + b_3 \text{ JOB1} + b_4 \text{ JOB2} + b_5 \text{ INCOME1} + b_6 \text{ INCOME2} + b_7 \text{ TRAVEL} + b_8 \text{ LANDUSE} + b_9 \text{ KNOWLEDGE}$$

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนค่าสถิติ

B หมายถึง ค่าคงที่และค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรในรูปคะแนนดิบ (unstandardized coefficient) ซึ่งก็คือค่า a, b_1, \dots, b_9

SE หมายถึง standard error of estimate

t หมายถึง ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย และค่าคงที่

การวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่า

จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่า จำนวน 9 ชนิด ตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อสมมติฐาน แต่ผลการศึกษพบว่า มีเพียงของป่า 5 ชนิด เท่านั้นที่สามารถวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ ได้แก่ หน่อไม้ เห็ดกินได้ พืชผักป่า ผลไม้ป่า และแมลงกินได้ ผลการศึกษามีดังนี้

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทหน่อไม้

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทหน่อไม้จากครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 189 ครัวเรือนพบว่า มีตัวแปรอิสระจำนวนหนึ่งตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทหน่อไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.363 ตัวแปรความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอธิบายได้ว่า ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลกับการใช้ประโยชน์หน่อไม้ กล่าวคือ ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน มีผลกับการใช้ประโยชน์หน่อไม้เพิ่มขึ้น 0.363 กิโลกรัม สำหรับค่า $R^2 = 0.026$ แสดงว่าตัวแปรอิสระนี้อธิบายความแปรปรวน ของตัวแปรตามคือ การใช้ประโยชน์จากหน่อไม้ได้ 2.6 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 97.4 เปอร์เซ็นต์ เป็นผลมาจากตัวแปรอื่นๆ ที่มีได้นำมาค้นหาในครั้งนี้ ดังตารางที่ 7

**ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้
ประโยชน์จากของป่าประเภท หน่อไม้**

ตัวแปร	B	SE	b	t	sig
constant	2.099	2.724		0.770	0.442
KNOWLEDGE	0.363	0.164	0.160	2.213	0.028
R ² = .026		F = 4.899		Sig of F = 0.028	

ผลการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้
ประโยชน์จากของป่าประเภทหน่อไม้ สามารถแสดงในรูปของสมการถดถอยแบบเส้นตรงได้ดังนี้

$$Y1 = 2.099 + 0.363 \text{ KNOWLEDGE}$$

ปัจจัยที่มีสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทเห็ดกินได้

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภท
เห็ดกินได้จากครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 189 ครัวเรือนพบว่า มีตัวแปรอิสระจำนวนสองตัวแปรที่มี
ความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทเห็ดกินได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
0.05 คือ อาชีพหลัก และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีค่า
สัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.789 และ 0.144 ตามลำดับ ตัวแปรอาชีพหลักมีความสัมพันธ์เชิงลบ อธิบาย
ได้ว่า การมีอาชีพหลักจะมีผลทำให้มีการใช้ประโยชน์จากเห็ดกินได้ลดลง ซึ่งในที่นี้หมายความว่า
เมื่อครัวเรือนของราษฎรมีอาชีพหลักเพิ่มขึ้น 1 ครัวเรือนจะมีการใช้ประโยชน์จากเห็ดกินได้ลดลง
0.789 กิโลกรัมหรือเมื่อครัวเรือนของราษฎรมีอาชีพหลักลดลง 1 ครัวเรือนจะมีการใช้ประโยชน์
จากเห็ดกินได้เพิ่มขึ้น 0.789 กิโลกรัม และตัวแปรความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอธิบายได้ว่าราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้เพิ่มขึ้น 1 คะแนน มีผลกับการใช้ประโยชน์จากเห็ดกินได้เพิ่มขึ้น 0.144 กิโลกรัม สำหรับค่า
 $R^2 = 0.059$ แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัว อธิบายความแปรปรวน ของตัวแปรตามคือ การใช้
ประโยชน์จากเห็ดกินได้ 5.9 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 94.1 เปอร์เซ็นต์ เป็นผลมาจากตัวแปรอื่นๆ
ที่มีได้นำมาค้นหาในครั้งนี้อย่างนี้ ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภท เห็ดกินได้

ตัวแปร	B	SE	b	t	sig
constant	2.540	1.158		2.193	0.030
JOB1	-0.789	0.313	-0.180	-2.524	0.012
KNOWLEDGE	0.144	0.065	0.158	2.218	0.028
$R^2 = 0.059$		$F = 5.788$		$\text{Sig of } F = 0.004$	

ผลการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทเห็ดกินได้ สามารถแสดงในรูปของสมการถดถอยแบบเส้นตรงได้ดังนี้

$$Y2 = 2.540 - 0.789 \text{ JOB1} + 0.144 \text{ KNOWLEDGE}$$

ปัจจัยที่มีสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทพืชผักป่า

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทพืชผักป่าจากครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 189 ครัวเรือนพบว่า มีตัวแปรอิสระจำนวนสองตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทพืชผักป่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และอาชีพหลัก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.163 และ -0.702 ตามลำดับ ตัวแปรความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์เชิงบวก อธิบายได้ว่าราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลทำให้การใช้ประโยชน์จากพืชผักป่าเพิ่มขึ้น กล่าวคือได้ว่าราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้น 1 คะแนนมีผลกับการใช้ประโยชน์พืชผักป่า 0.163 กิโลกรัม และตัวแปรการมีอาชีพหลักมีความสัมพันธ์เชิงลบ อธิบายได้ว่า การมีอาชีพหลักเพิ่มขึ้น 1 ครัวเรือนจะมีผลทำให้การใช้ประโยชน์จากพืชผักป่าลดลง 0.702 กิโลกรัม สำหรับค่า $R^2 = 0.074$ แสดงว่าตัวแปรอิสระ 2 ตัวนี้ อธิบายความแปรปรวน ของตัวแปรตามคือ การใช้ประโยชน์จากพืชผักป่าได้ 7.4 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 92.6 เปอร์เซ็นต์ เป็นผลมาจากตัวแปรอื่นๆที่มีได้นำมาค้นหาในครั้งนี้ ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้
ประโยชน์จากของป่าประเภท พืชผักป่า

ตัวแปร	B	SE	b	t	sig
constant	1.410	1.030		1.369	0.173
KNOWLEDGE	0.163	0.058	0.200	2.831	0.005
JOB1	-0.702	0.278	-0.178	-2.527	0.012
R ² = 0.074		F = 7.382		Sig of F = 0.001	

ผลการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้
ประโยชน์จากของป่าประเภทพืชผักป่า สามารถแสดงในรูปของสมการถดถอยแบบเส้นตรงได้ดังนี้

$$Y3 = 1.410 + 0.163 \text{ KNOWLEDGE} - 0.702 \text{ JOB1}$$

ปัจจัยที่มีสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทผลไม้ป่า

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภท
ผลไม้ป่าจากครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 189 ครัวเรือนพบว่า มีตัวแปรอิสระจำนวนหนึ่งตัวแปรที่มี
ความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทผลไม้ป่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
0.05 คือ ตัวแปรระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน มีความสัมพันธ์เชิงบวกอธิบายได้ว่า ระดับ
การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน มีผลทำให้มีการใช้ประโยชน์จากผลไม้ป่าเพิ่มขึ้น กล่าวคือ หัวหน้า
ครัวเรือนมีระดับการศึกษาเพิ่มขึ้น จะมีผลทำให้มีการใช้ประโยชน์จากผลไม้ป่าเพิ่มขึ้น 0.324
กิโลกรัม สำหรับค่า R² = 0.021 แสดงว่าตัวแปรอิสระ 1 ตัวนี้ อธิบายความแปรปรวน ของตัวแปร
ตามคือ การใช้ประโยชน์จากผลไม้ป่าได้ 2.1 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 97.9 เปอร์เซ็นต์ เป็นผลมา
จากตัวแปรอื่นๆที่มีได้นำมาค้นหาในครั้งนี้อย่างนี้ ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้
ประโยชน์จากของป่าประเภท ผลไม้ป่า

ตัวแปร	B	SE	b	t	sig
constant	0.119	0.342		0.349	0.727
EDU	0.324	0.160	0.146	2.017	0.045
R ² = 0.021		F = 4.070		Sig of F = 0.045	

ผลการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้
ประโยชน์จากของป่าประเภทผลไม้ป่า สามารถแสดงในรูปของสมการถดถอยแบบเส้นตรงได้ดังนี้

$$Y_4 = 0.119 + 0.324 \text{ EDU}$$

ปัจจัยที่มีสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทแมลงกินได้

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภท
แมลงกินได้จากครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 189 ครัวเรือนพบว่า มีตัวแปรอิสระจำนวนสองตัวแปรที่มี
ความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทแมลงกินได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
0.05 คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และอาชีพหลัก โดยมีค่า
สัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.115 และ -0.520 ตามลำดับ ตัวแปรความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์เชิงบวก อธิบายได้ว่าราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลทำให้ใช้ประโยชน์จากแมลงกินได้เพิ่มขึ้น กล่าวคือราษฎรมีความรู้
ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้น 1 คะแนนมีผลทำให้การใช้ประโยชน์จาก
แมลงกินได้เพิ่มขึ้น 0.115 กิโลกรัม และตัวแปรการมีอาชีพหลักมีความสัมพันธ์เชิงลบ อธิบายได้ว่า
การมีอาชีพหลักจะมีผลทำให้มีการใช้ประโยชน์จากแมลงกินได้ลดลง กล่าวคือครัวเรือนราษฎรมี
อาชีพหลักเพิ่มขึ้น 1 ครัวเรือนมีผลทำให้การใช้ประโยชน์จากแมลงกินได้ลดลง 0.520 กิโลกรัม
สำหรับค่า R² = 0.074 แสดงว่าตัวแปรอิสระ 2 ตัวนี้ อธิบายความแปรปรวน ของตัวแปรตามคือ การ
ใช้ประโยชน์จากแมลงกินได้ 7.4 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 92.6 เปอร์เซ็นต์ เป็นผลมาจากตัวแปร
อื่นๆที่มีได้นำมาค้นหาในครั้งนี้อย่างนี้ ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภท แมลงกินได้

ตัวแปร	B	SE	b	t	sig
constant	0.698	0.743		0.940	0.348
KNOWLEDGE	0.115	0.042	0.196	2.780	0.006
JOB1	-0.520	0.200	-0.183	-2.594	0.010
R ² = 0.074		F = 7.409		Sig of F = 0.001	

ผลการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุแบบขั้นตอนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากของป่าประเภทแมลงกินได้ สามารถแสดงในรูปของสมการถดถอยแบบเส้นตรงได้ ดังนี้

$$Y5 = 0.698 + 0.115 \text{ KNOWLEDGE} - 0.520 \text{ JOB1}$$

ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าพบว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน มีผลกับการใช้ประโยชน์ ผลไม้ป่า อาชีพหลักของครัวเรือนมีผลกับการใช้ประโยชน์ เห็นกินได้ พืชผักป่า และแมลงกินได้ และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีผลกับการใช้ประโยชน์ หน่อไม้ เห็นกินได้ พืชผักป่า และแมลงกินได้

ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 สรุปปัจจัยที่มีผลกับการใช้ประโยชน์จากของป่าของครัวเรือนตัวอย่าง

ตัวแปร	EDU	MEMBER	JOB1	JOB2	INCOME1	INCOME2	TRAVEL	LAND USE	KNOW LEDGE
Y1									/
Y2			/						/
Y3			/						/
Y4	/								
Y5			/						/

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา คือความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อาชีพหลักของครัวเรือน และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโศกบึงปรือ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

1. สภาพทางด้านสังคมผลการศึกษาสรุปได้ว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาล้วนมีอายุเฉลี่ย 50.50 ช่วงอายุที่พบมากที่สุดคือ 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.3 เป็นเพศชาย ร้อยละ 54.5 ราษฎรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมี สัญชาติไทยและนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 70.9 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.7 คนต่อครัวเรือน การตั้งถิ่นฐานของครัวเรือนส่วนใหญ่เกิดในพื้นที่ศึกษา ส่วนสาเหตุที่ย้ายมาอยู่ในชุมชนนี้ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ ร้อยละ 88.9 การเข้าร่วมเป็นกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ร้อยละ 43.4 และการได้รับข่าวสาร ส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวและโทรทัศน์ ร้อยละ 97.9 และ 72.5 ตามลำดับ

2. สภาพทางด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาล้วนมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.35 คน ส่วนใหญ่มีแรงงาน 3-6 คน อาชีพหลักของครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 88.4 อาชีพรองของครัวเรือนส่วนใหญ่ราษฎรกลุ่มตัวอย่างจะมีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 86.8 ขนาดพื้นที่ถือครองที่ดินส่วนใหญ่มีการถือครองที่ดิน 10.1 – 20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.3 มีความพอเพียงของที่ดินทำกินส่วนใหญ่มีความพอเพียง ร้อยละ 78.8 มีรายได้ของครัวเรือน เฉลี่ย 55,587.3 บาทต่อปี ส่วนใหญ่มีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 30,000-60,000 บาทต่อปี

ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระ จระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ราษฎรที่ทำการศึกษาลำดับใหญ่หน้าหน่อไม้มาใช้มากที่สุด ร้อยละ 70.4 รองลงมาคือ พืชผักป่า นำมาใช้ประโยชน์ ร้อยละ 68.8 และของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์น้อยที่สุดคือ ผลไม้ป่า คิดเป็นร้อยละ 36.5 ในการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ ของป่าที่มีปริมาณการใช้ประโยชน์มากที่สุดได้แก่ หน่อไม้ จำนวน 1,424.5 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่า 14,245 บาทต่อปี รองลงมาได้แก่เห็ดกินได้ จำนวน 721.7 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่า 72,170 บาทต่อปี และมีปริมาณการใช้ประโยชน์จากผลไม้ป่าน้อยที่สุด จำนวน 147.2 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 2,208 บาทต่อปี สามารถประเมินมูลค่าจากของป่าทั้งหมด เท่ากับ 182,823 บาทต่อปี และมูลค่าจากของป่าสุทธิ เท่ากับ 165,563.7 บาทต่อปี

ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่า ชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระจระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ผลการศึกษาสรุปได้ว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนใหญ่ตอบถูก 17 ข้อ ร้อยละ 23.2 รองลงมาตอบถูก 18 ข้อ ร้อยละ 18.0 โดยคำถามที่ราษฎรตอบถูกมากที่สุด คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทำให้ป่าไม้คงอยู่หรือไม่ คิดเป็นร้อยละ 94.7 และคำถามที่มีราษฎรตอบถูกน้อยที่สุด คือ ในปัจจุบันมีอัตราการใช้ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มสูงขึ้นในอนาคตทรัพยากรป่าไม้จะมีปริมาณเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 48.7 เท่านั้น

ตอนที่ 4 การทดสอบสมมติฐานเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่ อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโคกบึงปรือ ตำบลสระจระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าพบว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน มีผลกับการใช้ประโยชน์ ผลไม้ป่า อาชีพหลักของครัวเรือนมีผลกับการใช้ประโยชน์ เห็ดกินได้ พืชผักป่า และแมลงกินได้ และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีผลกับการใช้ประโยชน์ หน่อไม้ เห็ดกินได้ พืชผักป่า และแมลงกินได้

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าชุมชน โศกบึงปรือ ตำบลสระจะระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากของป่า คือ ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีผลกับการใช้ประโยชน์จากของป่ามากที่สุด จึงควรมีการให้ความรู้เพิ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น การเก็บหาของป่าอย่างถูกวิธี การป้องกันไฟป่า และการดูแลรักษา เพื่อให้ราษฎรที่มีความรู้ได้มีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการใช้ประโยชน์จากของป่า ตลอดจนทำให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า ซึ่งจะช่วยให้มีความยั่งยืนของผืนป่าชุมชน โศกบึงปรือด้วย

ส่วนรายได้ของครัวเรือนที่มีผลกับการใช้ประโยชน์จากของป่านั้น เมื่อราษฎรมีรายได้น้อย การพึ่งพาหรือการใช้ประโยชน์จากของป่าจะมากขึ้น กล่าวคือเมื่อราษฎรมีอัตรากำลังในการซื้ออาหารมาเพื่อบริโภคได้น้อยจะมีการเข้าไปเก็บหาของป่าเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนสูง หรืออีกนัยหนึ่ง ถ้าราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้มากขึ้น การเข้าไปเก็บหาของป่าอาจลดลง ดังนั้นหน่วยงานส่วนที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยหาแนวทางในเพิ่มรายได้ให้กับราษฎร

สำหรับของป่าที่ราษฎรมีการนำมาใช้ประโยชน์ ควรมีการส่งเสริมให้มีการเพาะ ขยายพันธุ์ เพื่อนำไปปลูกในป่าชุมชนทดแทนในส่วนที่ถูกทำลายลงไปและเพิ่มปริมาณให้มากขึ้น เพื่อให้มีความเพียงพอต่อความต้องการและให้ป่าไม้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกำลังผลิตของของป่าเพื่อประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปเก็บหาของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่าชุมชนโคกบึงปรือ และป่าชุมชนแห่งอื่นๆ เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้มาวางแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมป่าไม้. 2537. **ป่าชุมชนในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์การศาสนา, กรมการศาสนา. กรุงเทพฯ.
- _____. 2539. **แผนแม่บทเพื่อพัฒนาการป่าไม้**. กองแผนงาน, กรมป่าไม้, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- เกษม จันทร์แก้ว. 2544. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- โกมล แพรกทอง. 2535. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป่าไม้ชุมชน**. น. 1-45 เอกสารการสอนชุดวิชาป่าไม้ชุมชน สาขาการส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- _____. 2535. **บทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน**, น. 17-22. ใน **เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่องวนศาสตร์ชุมชน: ทางเลือกในการพัฒนาป่าไม้โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.**
- คณะกรรมการป่าชุมชน โลกบึงปรือ. 2541. **บรรยายสรุปป่าชุมชน โลกบึงปรือ**, ใน **เอกสารบรรยายสรุปรับการตรวจคัดเลือกหมู่บ้านชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ดีเด่น**. นครราชสีมา.
- จักรพงษ์ พิริยพล. 2542. **ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้บ้านห้วยเสือ ตำบลชะแล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุฬารักษ์ ขุนแสน. 2544. **ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเศรษฐกิจสังคมกับการใช้ประโยชน์จากของป่าของชุมชนรายรอบอุทยานแห่งชาติแม่อิมจังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธนะภักดิ์ คูตรีสุคนธ์. 2545. ปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อระดับการพึงพิงผลิตผลของป่าจากป่าโปร่งชุมชนเพชร จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิวัติ เรืองพานิช. 2542. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สำนักพิมพ์ริ้วเขียว, กรุงเทพฯ.

นิจศิริ เรืองรังษี. 2534. เครื่องเทศ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

นุชนารถ นิลกำแหง และประเชิญ สร้อยทองคำ. 2542. โครงการส่งเสริมของป่าเขตร้อนในประเทศไทย: กรณีศึกษาศักยภาพการส่งเสริมของป่าเขตร้อน ป่าดงภู อำเภอรามัญใต้ จังหวัดศรีสะเกษ. กลุ่มพัฒนาของป่า ส่วนวิจัยและพัฒนาผลิตผลป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้, กรุงเทพฯ.

บัวเรศ ประไซโย. 2535. ปริมาณและความหลากหลายของพืชพรรณธรรมชาติในป่าชุมชนภูพระป่าสงวนแห่งชาติคิงมูล จังหวัดกาฬสินธุ์. เอกสารวิจัย KU-FORD 870-0535-2. คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2534. การอนุรักษ์ธรรมชาติ แนวทางการปฏิบัติการของท้องถิ่นทางใหม่ 5(4): 21-23.

พยงค์ นัตถวิรุฬห์. 2543. กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้. บริษัท อนิเมท พรินท์ แอนด์ ดีไซน์ จำกัด. กรุงเทพฯ

เพิ่มศักดิ์ มกรศิริมย์. 2540. การพัฒนาป่าชุมชนในประเทศไทย. โรงพิมพ์คราฟแมนเพลส, กรุงเทพฯ.

_____. 2542. เทคนิคงานป่าไม้ชุมชน. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก, กรุงเทพฯ.

มงคล ศรีอนันต์. 2545. การใช้ประโยชน์จากของป่าของครัวเรือนราษฎรในอำเภอบ่อเกลือ
จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มณฑล จำริญพฤกษ์. 2535. ต้นไม้และการจัดการสำหรับการป่าไม้ชุมชน. น. 249-332. ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาการป่าไม้ชุมชน หน่วยที่ 1-7 : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.

รัชนิวรรณ พิมพ์ศิริกุล. 2547. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่
อาศัยอยู่ใกล้เคียงพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าพันดอน-ปะโค อำเภอหนองแสง จังหวัด
อุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วนิดา สุบรรณเสนี. 2539. ของป่าในประเทศไทย. ส่วนวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ป่าไม้, สำนัก
วิชาการป่าไม้, กรมป่าไม้, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.

_____. 2544. ของป่าในประเทศไทย. ส่วนป่าชุมชน, สำนักส่งเสริมการปลูกป่า,
กรมป่าไม้, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.

วิสูตร สมนึก. 2535. กฎหมายว่าด้วยป่าไม้. น. 299-345. ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมาย
เกี่ยวกับ การพัฒนาการป่าไม้หน่วยที่ 1-7. สาขาวิชาการส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. กรุงเทพฯ.

วุฒิพล หัวเมืองแก้ว, ชัยรัตน์ จงก้องเกียรติ และ ปรีชา อ่องประเสริฐ. 2539. ของป่ากับเศรษฐกิจ
ครัวเรือนของชุมชนในพื้นที่แนวกันชน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัด
อุทัยธานี. คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศรีสุวรรณ รัตนปัญญา. 2533. อาหารธรรมชาติของชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
ห้างหุ้นส่วนจำกัดฟีนีพิบบลิตซิ่ง, กรุงเทพฯ.

สฤณา ปิยะวาทีน. 2542. ความสัมพันธ์ของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การใช้ที่ดิน และการพึ่งพิง
ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรโดยรอบเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุบงกช จามิกร. 2526. สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาสถิติ.
คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2537. เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและ
การใช้ทรัพยากรพรรณพืชอย่างยั่งยืน. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนภาคพื้นเอเชียและ
แปซิฟิก, กรุงเทพฯ.

สมศักดิ์ สุขวงศ์ และเพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2542. รายงานสรุปการสัมมนาเชิงปฏิบัติการพฤกษ
ศาสตร์และการใช้ทรัพยากรพรรณพืชอย่างยั่งยืน. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนภาคพื้น
เอเชียและแปซิฟิก, กรุงเทพฯ.

เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ. 2536. ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย,
ใน รายงานการวิจัยเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา. สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา, กรุงเทพฯ.

อำนาจ คอวนิช. 2528. การมีส่วนร่วมของชุมชนป่าไม้, ใน การฝึกอบรมหลักสูตรคนกับ
ป่าไม้: สถานการณ์ปัญหาและอนาคต, 1-3 กันยายน 2528. ณ สถาบันวิจัยสังคม,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

_____. 2535. อุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมไม้, น.75-94. ใน วนศาสตร์ชุมชน
: เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร KUFF/LAO/SIDA SOCIAL
FORESTRY. ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

FAO. 2000. **What are NWFT**. Available : [//www.fao.org/forestry/FOPW/NWFP/What-e.stm](http://www.fao.org/forestry/FOPW/NWFP/What-e.stm).
July 10, 2000

Yamane, T. 1973. **Statistics; An Introductory Analysis**. 3rd ed., Harper International Edition, Tokyo.